

PM 2004 RVII (Dnr 325-2047/2004)

Familjevård för barn och ungdom – reviderade riktlinjer

Borgarrädsberedningen föreslår kommunstyrelsen besluta följande

1. Stockholms stad ska fr.o.m. den 1 januari 2005 följa Svenska Kommunförbundets rekommendation om familjehemsersättningar.
2. De reviderade riktlinjerna för familjevård för barn och ungdom godkänns, att gälla fr.o.m. den 1 december 2004.
3. Stadsledningskontoret ges i uppdrag att genomföra en översyn av ansvar samt organisation och finansiering av rekrytering och utbildning av stadens familjehem.

Föredragande borgarrådet Margareta Olofsson anför följande.

Bakgrund

Socialtjänstnämnden godkände den 27 april 2004 för sin del reviderade riktlinjer för socialtjänstens familjevård för barn och ungdom vid stadsdelsnämnderna och socialtjänstnämnden, *bilaga 2*. Som en del i detta beslut föreslås kommunstyrelsen besluta att Stockholms stad fr.o.m. den 1 januari 2005 följer Svenska Kommunförbundets rekommendation om familjehemsersättningar och att stadsdelsnämnderna kompenseras i budget för ökade familjehemsarvoden, *bilaga 3 och 4*.

Remisser

Ärendet har för synpunkter remitterats till stadsledningskontoret samt stadsdelsnämnderna Hässelby-Vällingby, Katarina-Sofia och Liljeholmen.

Stadsledningskontoret föreslår att kommunstyrelsen beslutar enligt socialtjänstnämndens förslag vad gäller de reviderade riktlinjerna.

Hässelby-Vällingby stadsdelsnämnd är i huvudsak mycket positiv till de föreslagna reviderade riktlinjerna.

Katarina-Sofia stadsdelsnämnd är positiv och har inga invändningar mot innehållet i de reviderade riktlinjerna.

Liljeholmens stadsdelsnämnd instämmer i stort och hänvisar till socialtjänstförvaltningens svar på remissen.

Mina synpunkter

I budgetförslaget för 2005 har stadsdelsnämnderna kompenserats för ökade kostnader för arvode till anknytnings- och släktinghemmen, i enlighet med Svenska kommunförbundets rekommendation. Det är rimligt att även släktinghem får arvode för sina uppdrag.

Socialtjänstnämnden har föreslagit att kommunstyrelsen inför budget 2005 ser över ansvar, organisation och finansiering av rekrytering och utbildning av stadens familje-

hem. Någon sådan översyn har inte hunnits med inför budget 2005 men jag instämmer i socialtjänstnämndens förslag att organisationen runt stadens familjehem ska ses över. Stadsdelsnämnderna har ansvar för familjehemsplaceringar medan socialtjänstnämnden driver en intäktsfinansierad verksamhet, Familjehemskonsulterna, som på stadens uppdrag bl.a. rekryterar och utbildar nya och befintliga familjehem. Eftersom ansvaret för familjehemsplaceringar inklusive rekrytering och utbildning ligger hos stadsdelsnämnderna är det rimligt att en översyn av ansvar samt organisation och finansiering av rekrytering och utbildning av stadens familjehem görs av kommunstyrelsen i samråd med socialtjänstnämnden. Denna översyn bör göras skyndsamt.

Förändringarna i de reviderade riktlinjerna är föranledda dels av att barnperspektivet förstärkts i socialtjänstlagen, socialtjänstförordningen och lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga, dels av de synpunkter som bl.a. framförts av stadens revisorer (rapport 12/2003). Jag har inget att invända mot förslaget om reviderade riktlinjer för familjevård för barn och ungdom. Det är positivt att riktlinjerna uppdateras, förtydligas och anpassas efter modern forskning.

Jag föreslår kommunstyrelsen besluta följande

1. Stockholms stad ska fr.o.m. den 1 januari 2005 följa Svenska Kommunförbundets rekommendation om familjehemsersättningar.
2. De reviderade riktlinjerna för familjevård för barn och ungdom godkänns, att gälla fr.o.m. den 1 december 2004.
3. Stadsledningskontoret ges i uppdrag att genomföra en översyn av ansvar samt organisation och finansiering av rekrytering och utbildning av stadens familjehem.

Stockholm den 28 oktober 2004

MARGARETA OLOFSSON

Borgarrådsberedningen tillstyrker föredragande borgarrådets förslag.

Reservation anfördes av borgarråden *Kristina Axén Olin*, *Sten Nordin* och *Mikael Söderlund* (alla m) och *Jan Björklund* (fp) enligt följande.

Vi föreslår borgarrådsberedningen föreslå kommunstyrelsen besluta att

1. i huvudsak godkänna föredragande borgarråds förslag till beslut
2. uttala att huvudprincipen är att syskon inte ska skiljas åt vid familjehemsplaceringar
3. därutöver anföras

Barn som av en eller annan anledning behöver familjehemsplaceras befinner sig i en mycket utsatt situation och får ett betydligt svårare utgångsläge än många andra barn just genom separationen från föräldrarna. Det är Stockholms stads uppgift att göra allt för att bidra till att dessa barn får en så bra uppväxt som möjligt. I de årliga rapporterna om familjehemsplaceringarna framkommer tyvärr sedan lång tid tillbaka en rad brister både när det gäller uppföljning, tid i jourhem med mera. Trots åtgärder från staden verkar förbättringarna ytterst små. Detta är allvarligt.

En åtgärd är att säkerställa syskons rätt att hålla ihop och därmed se till att det tydligt framgår av riktlinjerna att huvudprincipen är att syskon placeras tillsammans.

Att en kontinuerlig uppföljning sker av hur familjevården utvecklas är oerhört angeläget. I de föreslagna riktlinjerna står att det ska ske regelbundet. Formuleringen kan dock leda till oklarhe-

ter om vilken omfattning som är lämpligt. Det är naturligtvis svårt att generellt föreslå vad som bör gälla. Men det bör dock framgå vad som är en rimlig nivå på helåret.

Även när det gäller stödet till familjehemsföräldrarna under placeringen så anges att ”familjehemmen har rätt till regelbundet stöd i sitt uppdrag genom socialtjänsten”. Här anges inte vem som ska ta initiativet. Detta bör enligt vår mening komma från socialtjänsten som sätter upp en plan för detta.

Även barnet är i behov av stöd och uppföljning. Hur detta ska gå till bör tydligt formuleras i vårdplanen. Om barnet exempelvis är i behov av psykologsamtal bör detta snarast möjligt ordnas av socialtjänsten.

De vårdplaner som skrivs är ofta mycket kortfattade dokument som inte beskriver barnets behov. Det är viktigt att vårdplanerna ger en fyllig beskrivning av vad i vården som ska följas upp.

Vid en skilsmässa mellan familjehemsföräldrarna bör stadsdelsnämnden placera hos en av familjehemsföräldrarna eller hos ny familj. Detta bör avgöras utifrån bl. a. barnets ålder och hur länge barnet vistats i familjehemmet.

Reservation anfördes av borgarrådet *Viviann Gunnarsson* (mp) enligt följande.

Jag föreslår borgarrådsberedningen föreslå kommunstyrelsen besluta att

1. uttala att huvudprincipen är att syskon inte ska skiljas åt vid familjehemsplaceringar
2. först efter behovsprövning utbetala samma ersättning till släktinghem som till andra familjehem
3. därutöver anförda följande:

Barn som av en eller annan anledning behöver familjehemsplaceras befinner sig i en mycket utsatt situation och får ett betydligt svårare utgångsläge än många andra barn just genom separationen från föräldrarna. Det är Stockholms stads uppgift att göra allt för att bidra till att dessa barn får en så bra uppväxt som möjligt. I de årliga rapporterna om familjehemsplaceringarna framkommer tyvärr sedan lång tid tillbaka en rad brister både när det gäller uppföljning, tid i jourhem mm. Trots åtgärder från staden verkar förbättringarna ytterst små. Detta är allvarligt.

En åtgärd är att säkerställa syskons rätt att hålla ihop och därmed se till att det tydligt framgår av riktlinjerna att huvudprincipen är att syskon placeras tillsammans.

När det gäller ersättningen utbetalas idag omkostnadsersättning till stadens släktinghem. Som vi ser det är det inte en självklar princip att staden ska gå in och automatiskt betala samma ersättning till släktinghem som till andra familjehem. Ekonomiska överväganden ska inte vara ett hinder för att bli familjehem, men staden ska heller inte per automatik gå in och ta över det ekonomiska ansvaret där detta inte behövs. Gör man detta slentrianmässigt medverkar vi till att institutionalisera och överta det mänskliga ansvar som förenar släktingar. Vi förordar därför en behovsprövning i varje enskilt fall.

ÄRENDET

Socialtjänstnämnden godkände den 27 april 2004 för sin del reviderade riktlinjer för socialtjänstens familjevård för barn och ungdom vid stadsdelsnämnderna och socialtjänstnämnden. Som en del i detta beslut föreslås kommunstyrelsen besluta att Stockholms stad fr.o.m. följer Svenska Kommunförbundets rekommendation om familjehemsersättningar och att stadsdelsnämnderna kompenseras i budget för ökade familjehemsarvoden.

Socialtjänstnämnden beslutade därutöver att:

- uppdra åt förvaltningen att genomföra utbildning i de reviderade riktlinjerna för berörd personal,
- uppdra åt förvaltningen att i samråd med stadsledningskontoret utarbeta förslag till administrativa rutiner för uppföljning, dokumentation och förvaring av avtal med familjehem som blivit vårdnadshavare,
- föreslå kommunstyrelsen att inför budget 2005 se över ansvar för och organisation av rekrytering och utbildning av stadens familjehem,
- uppdra åt förvaltningen att uppdatera den intervjumetod som används vid val av familjehem.

Riktlinjer för socialtjänstens familjevård för barn och ungdom vid stadsdelsnämnderna och socialtjänstnämnden

Nu gällande riktlinjer om familjevård för barn och ungdom antogs av kommunstyrelsen den 9 september 1998. Riktlinjerna har sedan dess uppdaterats i samband med förändringar i lagstiftningen. Den senaste uppdateringen gjordes den 15 november 2001.

Sedan dess har lagstiftningen ytterligare förändrats genom förändringar i Socialtjänstlagen (SoL) och Socialtjänstförordningen (SoF) och Lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU). Förändringarna som gäller från juli 2003 innebär att barnperspektivet stärks. För familjevården innebär det att för de barn som vårdats i samma familjehem i tre år skall övervägande göras om vårdnaden bör flyttas över till familjehemmet.

Vidare har familjevården granskats av riksdagens revisorer (rapport 2001/02:16) och av stadens revisorer (rapport 12/2003) liksom genom länsstyrelsens tillsyn. Riktlinjerna har också anpassats till aktuell forskning och till kvalitetssystemet Barnens behov i centrum som utvecklats av Socialstyrelsen. Syftet med denna modell är att säkerställa kvaliteten i utredning, planering och uppföljning av insatser inom den sociala barnvården. Modellen har införts i stadens riktlinjer för barn- och ungdomsutredningar enligt beslut i kommunstyrelsen den 18 februari 2004.

Nämnda förändringar och synpunkter på verksamheten har arbetats in i socialtjänstnämndens förslag till reviderade riktlinjer. Sammanfattningsvis innebär förslaget följande förändringar:

- Barnets rätt att komma till tals stärks. Ansvarig familjevårdsinspektör skall samtala med barnet inför varje övervägande/omprövning.
- Uppföljning och dokumentation skall ske med utgångspunkt i modellen Barns behov i centrum.
- Förstärkning av betydelsen av vårdplanering och systematiska uppföljningar av vårdplaner.
- Tillägg om barn med funktionshinder inklusive hur SoL, LVU och LSS ska tillämpas för denna grupp.

- Förstärkning av skyldigheten att noga följa barnets skolgång och bevaka barnets behov av extra stöd i förskolan/skolan i vistelsekommunen.
- Förstärkning av skyldigheten att noga följa barnets hälsa och utveckling.
- Att ersättningar till familjehem i allt följer Kommunförbundets rekommendationer vilket innebär att också anknytnings- och släktinghem får arvode, vilket de tidigare i princip inte fått. Merkostnaden för arvoden beräknas till 9,8 mnkr per år.
- Överflyttning av vårdnad till familjehem skall prövas för barn som vårdats i tre år i samma familjehem. Denna fråga skall dock behandlas ytterligare med avseende på rutiner för hantering av avtal och administration. Socialtjänstförvaltningen har fått i uppdrag att i samråd med stadsledningskontorets juridiska avdelning ta fram förslag till förändrade rutiner.
- Förtydligande av stadsdelsnämndernas ansvar för introduktionsutbildning av familjehem.
- Förtydligande av vad som gäller för bevakning av placerade barns ekonomiska tillgångar.

Översyn av ansvar för och organisation av rekrytering och utbildning av stadens familjehem

Socialtjänstnämnden hänvisar till socialtjänstförvaltningens yttrande över stadens revisorers granskning av familjehemsvården (rapport 12/2003). Förvaltningen anser att det finns behov av en fungerande och heltäckande utbildning av familjehem i staden och att detta kräver förändring av både nuvarande organisation och finansiering. Förvaltningen menar att utbildningen bör vara anslagsfinansierad. Socialtjänstnämnden föreslår att kommunstyrelsen låter utreda framtida organisation och finansiering av utbildning såväl som rekrytering av familjehem så att förändringar kan genomföras till 2005 års budget.

REMISSER

Ärendet har för synpunkter remitterats till stadsledningskontoret, stadsdelsnämnderna Hässelby-Vällingby, Katarina-Sofia och Liljeholmen.

Stadsledningskontorets tjänsteutlåtande av den 21 september 2004 är i huvudsak av följande lydelse.

Riktlinjer för socialtjänstens familjevård för barn och ungdom vid stadsdelsnämnderna och socialtjänstnämnden

Riktlinjer för stadens verksamheter behöver kontinuerligt ses över för att vara i linje med lagstiftning och annan utveckling inom verksamhetsområdet. Föreliggande förslag innebär tydliggöranden på ett antal områden. Det är positivt att den metodutveckling som pågår inom verksamhetsområdet tas till vara och inarbetas i riktlinjerna.

Som en del i förslaget till reviderade riktlinjer anges att arvode fr.o.m. 2005-01-01 också ska betalas till familjehem som tar emot barn och ungdomar till vilka de har ett släktförhållande eller annan anknytning. Staden har tidigare som princip inte beviljat arvode i dessa fall. Däremot har omkostnadsersättning utgått. Kommunförbundet som utfärdar rekommendationer gör ingen åtskillnad avseende släkting-/anknytningshem i förhållande till andra familjehem.

Andelen familjehemsplaceringar som sker i familjehem dit barnet eller den unge har en tidigare anknytning ökar. Enligt Stockholms stads revisorers rapport om Familjevården i Stockholm från 12 oktober 2003, anges att 2002 var 30 % av barnen placerade i släktingshem. Av de 152 nya placeringar som gjordes samma år skedde 75 % i anknytningshem. Ökningen är i linje med den forskning som visar att placering i anknytnings-/släktinghem mer sällan leder till avbrott än pla-

ceringar i andra familjehem. Enligt lag skall placering i första hand ske hos anhörig eller annan närstående varför detta alltid prövas.

I socialtjänstnämndens förslag anges att alla barn som placeras är psykosocialt belastade och har stora vårdbehov som kräver omfattande arbetsinsatser från sina familjehem. Detta behov är oberoende av vilken relation barnet har till familjehemmet. Av denna anledning anses arvode vara lika motiverat då det finns ett släktskapförhållande som annars.

Stadsledningskontoret inser att det finns svårigheter med att bedöma hur kvaliteten i omvårdnad påverkas av huruvida anknytnings-/släktinghem arvodas eller ej. Stadsledningskontoret saknar en riskbedömning av vilka konsekvenser förändringen kan få. Ett exempel på en risk som behöver analyseras och hanteras är att arvoderingen skulle kunna innebära att en familj tar på sig mer placeringar än vad den kan ha förmåga till. Som framgår av det tjänsteutlåtande som ligger till grund för socialtjänstnämndens beslut har det funnits tendenser till att utredningar inför släktingshemsplaceringar görs mer summariska än andra utredningar. Stadsledningskontoret förutsätter att risken för att arvodering leder till placeringar som inte är de bästa för de barn som placeras hanteras genom kvalitetssäkrad utredning och uppföljning.

Arvodering av släkting-/anknytningshem innebär enligt socialtjänstförvaltningens beräkningar förhöjda arvodeskostnader för staden med ca 9,6 mnkr. Till detta skall läggas kostnader för lagstadgade sociala avgifter. Total kostnadsökning för stadsdelsnämnderna blir 14 mnkr per år fr.o.m. budgetåret 2005. Förslaget inarbetas i budgeten för 2005.

Stadsledningskontoret föreslår att kommunstyrelsen beslutar enligt socialtjänstnämndens förslag.

Översyn av ansvar för och organisation av rekrytering och utbildning av stadens familjehem

Socialtjänstnämnden föreslår att kommunstyrelsen inför budget 2005 ser över ansvar, organisation och finansiering av rekrytering och utbildning av stadens familjehem.

Stadsledningskontoret anser att det är positivt att organisations- och styrformer ses över som ett led i att utveckla verksamheterna.

Enligt uppdrag från kommunstyrelsen pågår en utredning om socialtjänstnämndens verksamhet. Frågan om ansvar för och organisation av rekrytering och utbildning av stadens familjehem bör belysas i detta sammanhang. De förslag och beslut som kommer av utredningen bör antingen innefatta verksamheterna rekrytering och utbildning av familjehem eller ge sådan principiell vägledning att lämplig styrning och organisation kan utformas också för denna verksamhet.

Stadsledningskontoret anser att en principiell utgångspunkt skall vara att finansieringsansvar följer verksamhetsansvar. Enligt gällande organisation har stadsdelsnämnderna ansvar för familjehemsplaceringar inklusive rekrytering och utbildning. Inom socialtjänstnämnden finns verksamheter som erbjuder tjänster vad gäller rekrytering och utbildning av familjehem. Dessa tjänster skall svara mot de behov som de verksamhetsansvariga har. Verksamhetsutveckling bör ske kontinuerligt i samverkan mellan dem som har helhetsansvar för verksamheten och de som erbjuder och utvecklar de tjänster som avser rekrytering och utbildning. Ser socialtjänstnämnden behov av att utveckla tjänsterna utöver vad som kan intäktsfinansieras kan nämnden finansiera detta inom ordinarie budgetram.

Hässelby-Vällingby stadsdelsnämnd beslöt den 21 september 2004 att överlämna och åberopa tjänsteutlåtande som svar på remissen.

Reservation anfördes av ledamot *Helen Jäderlund Eckardt m fl* (fp), bilaga 1.

Särskilt uttalande gjordes av ledamot *Catharina Hillerström Vagli m fl* (m), bilaga 1.

Hässelby-Vällingby stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande av den 3 september 2004 är i huvudsak av följande lydelse.

Förvaltningen är i huvudsak mycket positiv till de föreslagna reviderade riktlinjerna. Endast avseende två punkter vill förvaltningen framföra följande:

I förslaget till nya riktlinjer föreslås att släktinghem/anknytningshem ska arvodas på samma sätt som andra familjehem. Motiveringen är att alla barn som placeras i familjehem är psykosocialt belastade och har stora vårdbehov, som kräver stora arbetsinsatser av sina familjehem. Släkting/anknytningshem ska godkännas på samma premisser som övriga hem, vilket också medför att samma krav på kvalitet ska ställas på dem.

Resonemanget är i sin helhet riktig, men vissa övergångsbestämmelser i pågående ärenden kan behövas. I vissa undantagsfall (som gäller några tonårsbarn) har släkting/anknytningshem godkänts av speciella skäl trots att det funnits vissa brister vad gäller deras arbetsinsats i uppdraget som familjehem. I dessa redan pågående ärenden skulle det vara bra med övergångsregler som ger förvaltningen möjlighet att ta ställning till arbetsinsatsen i det enskilda fallet och utifrån det avgöra arvodesfrågan. Förvaltningen vill också påtala vikten av att det ges ekonomisk kompensation för denna arvodeshöjning.

När det gäller uppföljning av vården i familjehemmen föreslås att den sker med utgångspunkt i metoden "Barns behov i centrum" (BBiC). Grundtankarna i metoden är bra. Den är dock mycket resurskrävande och det är helt uteslutet att den i sin helhet skulle kunna tillämpas med nuvarande personella resurser.

Katarina-Sofia stadsdelsnämnd beslöt den 26 augusti 2004 att överlämna och återropa tjänsteutlåtande som svar på remissen.

Reservation anfördes av *Patrik Holmberg* (kd), bilaga 1.

Särskilt uttalande gjordes av *Margareta Björk m fl* (m) och *Fredrik Lundin m fl* (fp), bilaga 1.

Katarina-Sofia stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande av den 24 augusti 2004 är i huvudsak av följande lydelse.

Förvaltningen är positiv till och har inga invändningar mot innehållet i de reviderade riktlinjerna. Förändringarna består mer av förtydliganden än av rena nytillskott. Förvaltningen har, som tidigare nämnts, följt utarbetandet av riktlinjerna och tidigare lämnat synpunkter, som beaktats i föreliggande förslag.

Förvaltningen förutsätter att full täckning kommer att ges för de ökade kostnader arvodet till anknytnings-/släktinghem medför.

Förvaltningen har börjat arbeta efter den nämnda BBiC-metoden när det gäller såväl familjehemsvård som det övriga utredningsarbetet med barn och ungdomar. Erfarenheterna är goda.

Förvaltningen ser fram emot att få riktlinjer och administrativa rutiner när det gäller överflyttning av vårdnaden, som är ett relativt nytt och komplicerat område inom familjehemsvården.

Förvaltningen ser med tillfredsställelse på förslaget att en långsiktig, stadsövergripande och effektiv rekrytering och utbildning av familjehem bör inledas. Katarina-Sofia stadsdelsområde har, som ett av de minsta i staden, inte underlag för att själv bedriva rekrytering och utbildning av familjehem.

Liljeholmens stadsdelsnämnd beslöt den 23 september 2004 att godkänna stadsdelsförvaltningens yttrande som svar på remissen och översänder detsamma till kommunstyrelsen samt anförde därutöver följande.

Stadsdelsnämnden anser det rimligt och riktigt att de familjer som åtar sig uppdraget att vara familjehem för barn till släktingar (ej privatplaceringar) erhåller arvodering enligt samma premisser som andra familjehem, men vill poängtera vikten av att stadsdelsnämnderna kompenseras för de merkostnader denna ändring kommer att medföra. Liljeholmens stadsdelsnämnd har genom långt utvecklat nätverksarbete och användande av familjerådslag i stor utsträckning kunnat familjehemsplacera barn inom barnens egna nätverk. Konsekvenserna av de nya riktlinjerna kommer därför att för Liljeholmen stadsdelsnämnd innebära kraftigt ökade kostnader för familjehemsplaceringar.

Reservation anfördes av ledamöterna *Karin Berggren* och *Elisabet Abelson* (båda fp), vice ordföranden *Magnus Hellström*, ledamoten *Anne Wompa* och tjänstgörande ersättaren *Anita Schneider* (alla m), bilaga 1.

Särskilt uttalande gjordes av vice ordföranden *Magnus Hellström m.fl.* (m), bilaga 1.

Liljeholmens stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande av den 30 augusti 2004 är i huvudsak av följande lydelse.

En placering utom hemmet, är ett allvarligt ingripande i barns och föräldrars liv och måste därför vara kringgärdad av regelsystem som värnar den enskildes integritet och rättssäkerhet.

Liljeholmens stadsdelsförvaltning anser att de reviderade riktlinjerna kommer att leda till större samstämmighet i bedömningar och handläggning både inom staden och mellan landets övriga kommuner. Förslaget att följa Svenska Kommunförbundets rekommendationer om familjehemsersättning är rimlig. På så vis blir alla familjehem i Sverige likställda.

Stadsdelsförvaltningen påtalar, liksom socialtjänstförvaltningen, vikten av att en introduktionsutbildning för familjehem utformas, motsvarande den för blivande adoptivföräldrar. Utbildningen för familjehem bör liksom för blivande adoptivföräldrar vara anslagsfinansierad. Såväl rekrytering av familjehem som utbildning av dem bör bli föremål för särskild utredning, enligt socialtjänstförvaltningens förslag. Ett arbete med att skapa en långsiktig, stadsövergripande och effektiv rekrytering och utbildning av familjehem bör inledas.

Stadsdelsförvaltningen anser liksom Socialtjänstförvaltningen att de (socialtjänstförvaltningen) ges i uppdrag att uppdatera och delvis omarbota den familjediagnostiska intervjumetod (s.k. Kälvestenmetoden). Enligt socialtjänstförvaltningen har flera stadsdelsförvaltningar påpekat, (bl a Liljeholmens) att intervjumodellen behöver moderniseras, utvärderas som modell inom familjehemsvården samt även utvidgas att gälla även för släktplaceringar. Liljeholmens stadsdelsförvaltning anser det angeläget att en översyn göra, där även andra utredningsmodeller provas.

Förvaltningen vill påtala att det är svårt att definitivt säga, som i förslaget, att familjehemssekreterarna *inte* ska utreda eventuella missförhållanden i ett familjehem, flexibilitet krävs.

Liljeholmens stadsdelsförvaltning vill också påpeka vikten av att placeringar enligt lagen om särskild service för funktionshindrade (LSS) jämföras med placeringar enligt socialtjänstlagen (SoL). Förvaltningen ser fram emot en lagändring därvidlag, så att barnperspektivet förstärks även inom handikappomsorgen.

Vidare anser förvaltningen det vara nödvändigt att innebörden av socialtjänstens ansvar i förhållande till skolan förtydligas ytterligare. Begreppet "personligt stöd i annan form" bör konkretiseras och skiljas ut från det stöd som kan krävas i en skolsituation för att barnet skall kunna ta del av undervisningen. Det senare torde vara skolans ansvar.

Socialtjänsten är ofta i diskussion med skolan kring ansvar och kostnadsfördelning och där barnen kan komma i kläm. Skolan i vistelsekommuner gör ofta en annan bedömning för placerade barn än vad de skulle gjort för barn som bor i sin ursprungsfamilj i den egna kommunen. För de placerade barnen tenderar de sociala omständigheterna att få större tyngd vid problem i den pedagogiska situationen, och erforderlig stödsinsats avkrävs därför socialtjänsten i placeringskommunen.

Vad gäller uppföljning av hur barnen har det i förskola och skola är det inte lämpligt att familjehemssekreteraren i alla lägen har personlig kontakt med personalen. Kontakten bör främst skötas av familjehemmet, men socialtjänsten ska följa upp att detta görs. Vid behov åligger det socialtjänsten att ta ett större ansvar även för kontakten med skolan.

Förvaltningen anser det vara bra att socialtjänstens ansvar i förhållande till vårdnadshavare som tidigare varit familjehem förtydligas.

Uppföljning och dokumentation med socialstyrelsens metod Barns Båhov i Cantrum BBIS föreslås. Stadsdelsförvaltningen vill påtala att denna metod är en av flera bra metoder, men det är viktigt att inte binda sig vid specifikt en enda metod.

Liljeholmens stadsdelsförvaltning instämmer i stort med och hänvisar till socialtjänstförvaltningens svar på remissen. Förvaltningen vill särskilt understryka vikten av att stadsdelsnämnderna kompenseras för de extra kostnader som uppstår genom förändrad arvodering till familjehemmen.

RESERVATIONER M M

Hässelby-Vällingby stadsdelsnämnd

Reservationen av ledamot Helen Jäderlund Eckardt m fl (fp) är av följande lydelse.

Vi reserverar oss mot beslutet då vi yrkade att nämnden skulle besluta följande:

I huvudsak godkänna förvaltningens förslag

Därutöver anföra

Stadens revisorer lyfte under 2003 ett antal problem som borde åtgärdas inom familjevården. Bland annat det som handlar om stöd till familjehem och placerade barn i familjehem.

Att en kontinuerlig uppföljning sker av hur familjevården utvecklas är oerhört angeläget. I de föreslagna riktlinjerna står att det ska ske regelbundet. Formuleringen kan dock leda till oklarheter om vilken omfattning som är lämplig. Det är naturligtvis svårt att generellt föreslå vad som bör gälla. Men det bör dock framgå vad som är rimlig nivå på helåret.

Även när det gäller stödet till familjehemsföräldrarna under placeringen så anges att familjehemmen har rätt till regelbundet stöd i sitt uppdrag genom socialtjänsten. Här anges inte vem som ska ta initiativet. Detta bör enligt vår mening komma från socialtjänsten som sätter upp en plan för detta.

Även barnet är i behov av stöd och uppföljning. Hur detta ska gå till bör tydligt formuleras i vårdplanen. Om barnet exempelvis är i behov av psykologsamtal bör detta snarast möjligt ordnas av socialtjänsten. De vårdplaner som skrivs är ofta mycket kortfattade dokument som inte beskriver barnets behov. Det är viktigt att vårdplanerna ger en fyllig beskrivning av vad i vården som ska följas upp.

Vid en skilsmässa mellan familjehemsföräldrarna bör stadsdelsnämnden placera hos en av familjehemsföräldrarna eller hos ny familj. Detta bör avgöras utifrån bl.a. barnets ålder och hur länge barnet vistats i familjehemmet.

Det särskilda uttalandet av ledamot Catharina Hillerström Vagli m fl (m) är av följande lydelse.

Stadens revisorer lyfte under 2003 ett antal problem som borde åtgärdas inom familjevården. Bland annat det som handlar om stöd till familjehem och placerade barn i familjehem.

Att en kontinuerlig uppföljning sker av hur familjevården utvecklas är oerhört angeläget. I de föreslagna riktlinjerna står att det ska ske regelbundet. Formuleringen kan dock leda till oklarheter om vilken omfattning som är lämplig. Det är naturligtvis svårt att generellt föreslå vad som bör gälla. Men det bör dock framgå vad som är rimlig nivå på helåret.

Även när det gäller stödet till familjehemsföräldrarna under placeringen så anges att familjehemmen har rätt till regelbundet stöd i sitt uppdrag genom socialtjänsten. Här anges inte vem som ska ta initiativet. Detta bör enligt vår mening komma från socialtjänsten som sätter upp en plan för detta.

Även barnet är i behov av stöd och uppföljning. Hur detta ska gå till bör tydligt formuleras i vårdplanen. Om barnet exempelvis är i behov av psykologsamtal bör detta snarast möjligt ordnas av socialtjänsten. De vårdplaner som skrivs är ofta mycket kortfattade dokument som inte beskriver barnets behov. Det är viktigt att vårdplanerna ger en fyllig beskrivning av vad i vården som ska följas upp.

Vid en skilsmässa mellan familjehemsföräldrarna bör stadsdelsnämnden placera hos en av familjehemsföräldrarna eller hos ny familj. Detta bör avgöras utifrån bl.a. barnets ålder och hur länge barnet vistats i familjehemmet.

Katarina-Sofia stadsdelsnämnd

Reservationen av Patrik Holmberg (kd) är av följande lydelse.

Förslag till beslut:

Att i huvudsak godkänna förvaltningens förslag

Att därutöver anföra:

Stadens revisorer lyfte under 2003 ett antal problem som borde åtgärdas inom familjevården. Bland annat det som handlar om stöd till familjehem och placerade barn i familjehem.

Att en kontinuerlig uppföljning sker av hur familjevården utvecklas är oerhört angeläget. I de föreslagna riktlinjerna står att det ska ske regelbundet. Formuleringen kan dock leda till oklarheter om vilken omfattning som är lämpligt. Det är naturligtvis svårt att generellt föreslå vad som bör gälla. Men det bör dock framgå vad som är en rimlig nivå på helåret.

Även när det gäller stödet till familjehemsföräldrarna under placeringen så anges att ”familjehemmen har rätt till regelbundet stöd i sitt uppdrag genom socialtjänsten”. Här anges inte vem som ska ta initiativet. Detta bör enligt vår mening komma från socialtjänsten som sätter upp en plan för detta.

Även barnet är i behov av stöd och uppföljning. Hur detta ska gå till bör tydligt formuleras i vårdplanen. Om barnet exempelvis är i behov av psykologsamtal bör detta snarast möjligt ordnas av socialtjänsten.

De vårdplaner som skrivs är ofta mycket kortfattade dokument som inte beskriver barnets behov. Det är viktigt att vårdplanerna ge en fyllig beskrivning av vad i vården som ska följas upp.

Vid en skilsmässa mellan familjehemsföräldrarna bör stadsdelsnämnden placera hos en av familjehemsföräldrarna eller hos ny familj. Detta bör avgöras utifrån bl a barnets ålder och hur länge barnet vistats i familjehemmet.

Det särskilda uttalandet av Margareta Björk m fl (m) och Fredrik Lundin m fl (fp) är av följande lydelse.

Att en kontinuerlig uppföljning sker av hur familjevården utvecklas är angeläget. I de föreslagna riktlinjerna står att det ska ske regelbundet. Formuleringen kan dock leda till oklarheter om vilken omfattning som är lämpligt. Det bör klart framgå vad som är en rimlig nivå på helåret.

Även när det gäller stödet till familjehemsföräldrarna under placeringen så anges att ”familjehemmen har rätt till regelbundet stöd i sitt uppdrag genom socialtjänsten”. Här anges inte vem som ska ta initiativet. Detta bör enligt vår mening komma från socialtjänsten.

Även barnet är i behov av stöd och uppföljning. Hur detta ska gå till bör tydligt formuleras i vårdplanen.

I förslaget framhålls att uppföljning och dokumentation skall ske med utgångspunkt i metoden ”Barns behov i centrum” (BBiC).

I bl a Karlstad görs sedan några år intervjuer med personer som tidigare varit familjehemsplacerade. Denna återkoppling till verksamheten har visat sig vara av stort värde.

Liljeholmens stadsdelsnämnd

Reservationen av ledamöterna Karin Berggren och Elisabet Abellsson (båda fp), vice ordföranden Magnus Hellström, ledamoten Anne Wompa och tjänstgörande ersättaren Anita Schneider (alla m) är av följande lydelse.

Att i huvudsak godkänna förvaltningens förslag.

Att därutöver anföra

Det måste understrykas att tillräckliga resurser måste anslås för de extra kostnader som kommer att uppstå för stadsdelsnämnderna med anledning av förslaget.

Stadens revisorer lyfte under 2003 ett antal problem som borde åtgärdas inom familjevården. Bland annat det som handlar om stöd till familjehem och placerade barn i familjehem.

Att en kontinuerlig uppföljning sker av hur familjevården utvecklas är oerhört angeläget. I de föreslagna riktlinjerna står att det ska ske regelbundet. Formuleringen kan dock leda till oklarheter om vilken omfattning som är lämplig. Det är naturligtvis svårt att generellt föreslå vad som bör gälla. Men det bör dock framgå vad som är en rimlig nivå på helåret.

Även när det gäller stödet till familjehemsföräldrarna under placeringen så anges att familjehemmen har rätt till regelbundet stöd i sitt uppdrag genom socialtjänsten. Här anges inte vem som ska ta initiativet. Detta bör enligt vår mening komma från socialtjänsten som sätter upp en plan för detta.

Även barnet är i behov av stöd och uppföljning. Hur detta ska gå till bör tydligt formuleras i vårdplanen. Om barnet exempelvis är i behov av psykologsamtal bör detta snarast möjligt ordnas av socialtjänsten. De vårdplaner som skrivs är ofta mycket kortfattade dokument som inte beskriver barnets behov. Det är viktigt att vårdplanerna ger en fyllig beskrivning av vad i vården som ska följas upp.

Vid en skilsmässa mellan familjehemsföräldrarna bör stadsdelsnämnden placera hos en av familjehemsföräldrarna eller hos en ny familj. Detta bör avgöras utifrån bl.a. barnets ålder och hur länge barnet vistats i familjehemmet.

Det särskilda uttalandet av vice ordföranden Magnus Hellström m.fl. (m) är av följande lydelse.

Resultatet från placeringar av barn i släkting-/eller nätverkshem är överlag goda och bör stimuleras och understödjas. Enligt vår mening är det en självklarhet att dessa ska ersättas ekonomiskt enligt samma norm som andra familjehem.

FAMILJEVÅRD FÖR BARN OCH UNGDOM

Riktlinjer för handläggning och dokumentation

(2004-10-11 Ärendet ska behandlas av Kommunstyrelsen i november 2004)

Kommunstyrelsen i Stockholm 2004-xx-xx

Upplysningar: Socialtjänstförvaltningens stab, Elsie Edlund, tel. 508 25 604

FAMILJEVÅRD FÖR BARN OCH UNGDOM	13
RIKTLINJER FÖR HANDLÄGGNING OCH DOKUMENTATION	13
KOMMUNSTYRELSEN I STOCKHOLM 2004-XX-XX.....	13
INLEDNING.....	17
Definitioner.....	17
BARNETS RÄTT	17
Barnets bästa och barnets röst.....	17
Barn som far illa.....	18
VÅRD I FAMILJEHEM.....	18
Definition av familjehem.....	18
Legala förutsättningar.....	18
Beslut om vård eller medgivande till privatplacering.....	19
Placering enligt LSS	19
Vårdplan	20
Individuell plan enligt LSS.....	20
VAL AV FAMILJEHEM.....	21
Syskonplacering.....	21
Barn med invandrarbakgrund.....	21
Flyktingbarn utan vårdnadshavare i Sverige.....	21
Närhetsprincipen.....	21
Rekryterade hem och anknytningshem	21
Konsulentstöd familjehemsvård	22
Utredning av nya familjehem	22
Bedömning.....	24
Dokumentation	24
Om familjehemmet inte kan godkännas	24
Avtal.....	24
Att vara familjehem	25
Stöd och handledning till familjehem	25
Utbildning	25
Förbud att ta emot barn	26
Anmälan mot familjehem	26
I SAMBAND MED PLACERINGEN	26
Barnets rätt att komma till tals	26
Information till förskola och skola.....	27
Folkbokföring.....	27
Hemlig vistelse	27
Utrustning.....	28
Behov till följd av funktionshinder.....	28
Bostadsanpassningsbidrag.....	28
Hjälpmedel.....	28
Bilstöd.....	28
Färdtjänst.....	28
Socialnämndens anmälan till försäkeringskassan	28
Allmänt barnbidrag	28
Underhållsstöd.....	28
Barnpension m.m.	29
Anmälan till överförmyndaren	29
Behov av god man för barnet.....	29
Föräldrars ersättningsskyldighet.....	29
BARNET I FAMILJEHEMMET	30
Vårdplan, arbetsplan och umgängesplan	30
Ändring av vårdplan	30

ATT ”NOGA FÖLJA VÅRDEN”	31
<i>Samtal med barnet</i>	31
<i>Barnets behov</i>	31
<i>Barnomsorg</i>	33
<i>Barnets skolgång</i>	33
<i>Barn med behov av särskilt stöd</i>	34
Insatser enligt LSS	34
UMGÅNGE	35
ÖVERVÄGANDEN OCH OMPRÖVNINGAR	35
OMPLACERING	36
Omplacering när LSS är tillämplig	36
Omplacering mot föräldrarnas eller familjehemmets önskan	36
Familjehem kan bli kontaktfamilj	36
Om familjehemsföräldrarna separerar	37
UPPHÖRANDE AV VÅRD	37
Vård enligt 4 kap 1 § SoL	37
Vård enligt 2 och 3 § LVU	37
När barnet blir myndigt	37
ÖVERFLYTTNING AV VÅRDNAD	38
<i>Efter tre års placering</i>	38
Rutiner	39
Socialtjänstens ansvar	39
Fortsatt ekonomisk ersättning – avtal	39
Barnets försörjning	40
Umgänge efter vårdnadsöverflyttning	40
ÖVERFLYTTNING AV ÄRENDE	40
Överflyttning till annan kommun	40
Överflyttning till annan stadsdelsnämnd	41
DOKUMENTATION	41
<i>Barnets akt</i>	41
<i>Familjehemmets akt</i>	41
<i>Statistik</i>	42
SEKRETESS	42
ÖVRIGA FRÅGOR	42
BARNETS EKONOMI	42
Barns pensionsförmåner	42
Barnets sparpengar	42
Arv och testamente	43
Ungdomars kostnadsansvar	43
FAMILJEHEMMETS SOCIALA FÖRMÅNER FRÅN FÖRSÄKRINGSKASSAN	43
Tillfällig föräldrapenning	43
Allmänt barnbidrag	43
Högekostnadsskydd för läkarvård och mediciner	43
Bostadsbidrag	43
BARNETS FÖRETRÄDARE	43
Kan familjehemsföräldrar företräda barnet?	44
BARNETS NAMN	44
Förnamn	44
Efternamn	44
YTTRANDE TILL PASSMYNDIGHET	44
LIVSÅSKÄDNINGSFRÅGOR	45
Religionsutövning	45
Dop och konfirmation	45
BEGRAVNING	45

FAMILJEHEMSPLACERING UTOMLANDS.....	45
NÄR BARN PLACERAS FRÅN UTLANDET	45
Uppehållstillstånd och folkbokföring.....	46
Medgivande till privatplacering	46
Samarbete med den utländska myndigheten	46
EKONOMISKA ERSÄTTNINGAR TILL FAMILJEHEM.....	46
OMKOSTNADERSÄTTNING.....	46
UPPGIFTER TILL SKATTEMYNDIGHETEN	47
TILLFÄLLIGA PLACERINGAR – JOURHEM.....	47
FÖRSÅKRINGSSKYDD	47

AKTUELLA LAGAR

Folkbokföringslagen (1991:481)
 Förordning (1996:1036) om underhållsstöd
 Förvaltningslagen (1986:223) - FL
 Föräldrabalken (1949:381) – FB
 Grundskoleförordningen (1994:1194)
 Hälso- och sjukvårdslagen (1982:763) – HSL
 Lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga - LVU
 Lag (1947:529) om allmänna barnbidrag
 Lag (1962:381) om allmän försäkring – AFL
 Lag (1993:389) om assistansersättning - LASS
 Lag (1992:1574) om bostadsanpassningsbidrag m.m. - BAB
 Lag (1999:97) om särskild företrädare för barn
 Lag (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade - LSS
 Lag (1998:1593) om trossamfund
 Namnlagen (1982:670)
 Passförordningen (1979:921)
 Sekretesslagen (1980:100) - SekrL
 Skollagen (1985:1100)
 Socialtjänstförordningen (2001:937) - SoF
 Socialtjänstlagen (2001:453) - SoL

Inledning

Kommunstyrelsen i Stockholm har enligt stadens reglemente befogenhet att utfärda riktlinjer för stadsdelsnämndernas verksamheter. Föreliggande riktlinjer för stadsdelsnämndernas arbete med familjevård för barn och unga baseras på gällande lagstiftning samt på FN:s barnkonvention, som enligt stadens handlingsprogram ska genomsyra stadens alla verksamheter.

Förutom socialtjänstlagen (SoL) och lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) berör riktlinjerna sekretesslagen (SkrL), föräldrabalken (FB), socialtjänst-förordningen (SoF) samt vissa andra lagar och förordningar.

Under vissa avsnitt hänvisas i dessa riktlinjer till vad som sägs i andra riktlinjer som gäller i Stockholms stad:

- Barn- och ungdomsärenden (2003)
- Ensamkommande barn (2003)
- Handläggning och dokumentation inom socialtjänsten
- Riktlinjer för socialtjänstens handläggning av adoptionsärenden (2003)
- Riktlinjer för utredning av faderskap (2003)
- Vårdnad, boende, umgänge och namn (2003)
- Riktlinjer för handläggning av föräldrars ersättning till kommunen för placerade barn (fastställs av kommunstyrelsen 2004)

Samtliga riktlinjer finns att hämta på www.sot.stockholm.se/stadens-socialtjanst/riktlinjer.

Definitioner

Med ”barn” avses här den som är under 18 år. I vissa fall omfattar LVU personer upp till 21 års ålder. Begreppet ”den unge” återfinns därför också i texterna.

Med ”socialtjänst” avses den sociala verksamhet som bedrivs enligt socialtjänstlagen. Det är kommunens socialnämnd som enligt lagen har ansvaret för socialtjänsten. I Stockholm motsvaras ”socialnämnd” huvudsakligen av stadsdelsnämnderna. I dessa riktlinjer används både ”socialnämnd” och ”stadsdelsnämnd” som beteckning för den instans som utövar kommunens ansvar för socialtjänsten.

Med ”stadsdelsförvaltning” avses här tjänstemannaorganisationen med dess verkställande och beslutsfattande funktioner.

Om begreppet ”familjehem” se nedan under rubrik ”Definition av familjehem.”

Barnets rätt

Barnets bästa och barnets röst

I inledningen av socialtjänstlagen sägs att ”när åtgärder rör barn skall det särskilt beaktas vad hänsynen till barnets bästa kräver. Med barn avses varje människa under 18 år.” (1 kap 2 § SoL).

Lagstiftaren anger också att ”när en åtgärd rör ett barn skall barnets inställning så långt det är möjligt klarläggas. Hänsyn skall tas till barnets vilja med beaktande av dess ålder och mognad.” (3 kap 5 § SoL)

Dessa är de överordnade principer som gäller i allt socialnämndens arbete för barn och ungdom. Motsvarande bestämmelser finns i föräldrabalken (6 kap 2 a, b §§) och i LVU (1 §).

Vad som är barnets bästa anges inte i lagtexten, utan en individuell bedömning måste göras där hänsyn tas till ”allt som rör barnets fysiska och psykiska välbefinnande och utveckling. Så långt det är möjligt ska därvid såväl kortsiktiga som långsiktiga effekter för barnets beaktas. Det säger sig självt att det ofta är nära nog omöjligt att objektivt slå fast vad som är bäst för barnet. I sådana fall blir det till sista domstolens resp. socialnämndens uppfattning, antaganden och bedömningar som blir avgörande.”¹

Socialtjänstlagen ålägger socialnämnden att i samarbete med hemmen främja ”en allsidig personlighetsutveckling och en gynnsam fysisk och social utveckling hos barn och ungdom” (5 kap 1 § SoL). I föräldrabalken sägs att barnet har rätt till omvårdnad, trygghet och en god fostran

¹ Vård, boende och umgänge, proposition 1997/98:7, sid. 104

samt rätt till aktning för sin person och egenart och frihet från olika former av kränkande behandling (6 kap 1 § FB).

När socialtjänsten har att fatta beslut som rör barn ska frågan ställas om beslutet gynnar eller hindrar barnets utveckling. ”Med utveckling avses barnets hela utveckling, fysisk, psykisk, social, andlig och moralisk.”²

Barn som far illa

I sin verksamhet för barn och unga ska socialtjänsten särskilt uppmärksamma barn och ungdomar som riskerar att utvecklas ogynnsamt, det vill säga barn som far illa (5 kap 1 § SoL). Socialtjänstlagen ger ingen precisering av vad det är att ”fara illa”, men i förarbetena till lagen definieras begreppet på följande sätt:

”Ett barn riskerar att fara illa och barnets personliga utveckling riskerar att skadas när det utsätts för fysiskt eller psykiskt våld, sexuella övergrepp, kränkningar eller när den som vårdar barnet försummar att tillgodose barnets grundläggande behov.”³

Hur sådana riskfyllda situationer konkret kan se ut finns beskrivet i stadens riktlinjer ”Barn- och ungdomsärenden”.

Socialtjänsten ska i nära samarbete med hemmen sörja för att de barn som riskerar att utvecklas ogynnsamt får det stöd som de behöver. Om hänsynen till barnets bästa motiverar det ansvarar socialtjänsten för att barnet får vård och fostran utanför det egna hemmet (5 kap 1 § SoL).

Vård i familjehem

För de barn eller unga som behöver vård utom hemmet är kommunen skyldig att erbjuda vård antingen i hem för vård eller boende (HVB) eller i familjehem (6 kap 1, 2 §§ SoL).

Familjevård är idag den vanligaste vårdformen för barn och unga, men den kan inte ersätta institutionsvård för barn och ungdomar som behöver särskilt hög omhändertagandegrad och professionellt inriktad vård och behandling. Vid val av vårdform ska i varje enskilt fall prövas vilken vård som är lämpligast.

Varje socialnämnd, dvs. stadsdelsnämnderna i Stockholm, ansvarar för att familjehem finns att tillgå för de barn som behöver sådan vård och för att barn som placeras genom nämndens försorg får god vård. Vården ska utformas så att den främjar den placerades samhörighet med anhöriga och andra närstående (6 kap 1 § SoL). Närhetsprincipen i socialtjänstlagen ska följas.

För att uppfylla sina skyldigheter enligt socialtjänstlagen (6 kap 7 § SoL) ska den socialnämnd som har lämnat uppdraget eller medgivandet till ett familjehem genom personliga besök av särskilt utsedda representanter för nämnden och på annat sätt fortlöpande hålla sig väl förtrogen med förhållandena i hemmet och ge det behövligt stöd (5 kap 1b § Sof). I Stockholms stad åliggar dessa uppgifter familjevårdsinspektörerna vid stadsdelsnämnderna och socialtjänstnämnden.

Definition av familjehem

Med familjehem avses ett enskilt hem som på uppdrag av socialnämnden tar emot barn för stadigvarande vård och fostran och vars verksamhet inte bedrivs yrkesmässigt (3 kap 2 § Sof). Hem som tagit emot s.k. privatplaceringar benämns i lagen ”annat enskilt hem”. I dessa riktlinjer används dock beteckningen ”familjehem” även för hem med privatplacerade barn.

Vid tolkning av begreppet stadigvarande måste hänsyn tas till barnets ålder och till den tidsuppfattning barn har i olika åldrar. Rollen som vårdare och fostrare kan för ett litet placerat barn upprätthållas av föräldrarna under mycket kort tid och beslut om placering i familjehem ska därför fattas inom fyra månader från det att barnet placerats utanför det egna hemmet.

Legal förutsättning

Barn kan vistas i familjehem antingen med stöd av beslut om vård enligt SoL, LSS eller LVU eller genom ett medgivande om privatplacering enligt SoL (6 kap 6 § 1 st SoL). När socialnäm-

² Omhändertagen. Samhällets ansvar för utsatta barn och unga. SOU 2000:77, sid. 70

³ Stärkt skydd för barn i utsatta situationer m.m., proposition 2002/03:53, s. 46

den beslutar om vård medger den samtidigt att barnet får tas emot i familje-hemmet, som förutsätts vara noggrant utrett och godkänt för det enskilda barnet.

Oavsett vilken den lagliga grunden är för placeringen ska förhållandena i familjehemmet och förutsättningarna för vård där vara utredda och socialtjänsten ska ha godkänt att barnet får tas emot i hemmet. Om familjehemmet ligger i en annan kommun ska socialnämnden ha informerat och samrått med den kommunen innan den fattar sitt beslut (6 kap 6 § 2 st SoL) om att godkänna hemmet som familjehem för ett visst barn.

Om barnet har två vårdnadshavare som bor i var sin kommun så är båda kommunerna behöriga att fatta beslut om placering. Normalt bör ärendet handläggas av den kommunen där barnet har sin största anknytning, t.ex. genom folkbokföring.

Beslut om vård eller medgivande till privatplacering

Placering i familjehem kan grundas på ett beslut om bistånd enligt socialtjänstlagen (4 kap 1 § SoL) eller enligt lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade (9 § 8 p LSS) eller på beslut om vård enligt lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga (2 eller 3 § och 11 § LVU). Det är således socialnämnden som - utifrån en bedömning av barnets behov - har initierat vården och placerat barnet med eller utan samtycke från vårdnadshavare.

Ibland är det vårdnadshavaren som själv placerar sitt barn för stadigvarande vård i ett hem som inte är barnets eget. När socialnämnden i vårdnadshavarens hemkommun/stadsdel får kännedom om att en sådan placering skett är nämnden skyldig att utreda barnets behov, förhållandena i hemmet och förutsättningarna för vård där av det aktuella barnet.

Om handläggning när ett hem inte kan godkännas som familjehem för ett visst barn, se under rubrik "Utredning av nya familjehem".

Om utredningen visar att det finns behov av bistånd ska beslut fattas om bistånd enligt SoL eller LSS.⁴ Om det inte finns skäl att bevilja bistånd fattas beslut om medgivande enligt 6 kap 6 § SoL (s.k. privatplacering). Beslut i fråga om medgivande kan överklagas (16 kap 3 § SoL).

Medgivande att ta emot barn meddelas av socialnämnden i vårdnadshavarens hemkommun (6 kap 9 § 1 st SoL). Den nämnd som lämnat medgivandet ska sedan följa vården av barnet (6 kap 9 § 2 st SoL) och minst en gång var sjätte månad överväga om vården fortfarande behövs (6 kap 8 § SoL).

Vid privatplacering utbetalas ingen familjehemsersättning, utan barnets vårdnadshavare och det enskilda hemmet gör själva upp om ersättningen. Föräldrarna förutsätts behålla sin aktiva fostrarroll för barnet.

Socialnämndens ansvar för barnet och för stöd till vårdnadshavare och familjehem, enligt 6 kap 7 § SoL är detsamma vid privatplaceringar som vid andra placeringar.

Dokumentation vid privatplacering görs på samma sätt som vid andra placeringar, det vill säga uppgifter om det enskilda hemmet tillförs en familjehemsakt och uppgifter om barnet dokumenteras i barnets personakt. En kopia på medgivandeutredningen lägg i barnets akt, som ej gallras (12 kap 4 § SoL).

Placering enligt LSS

Funktionshindrade barn som tillhör LSS' personkrets kan beviljas olika insatser enligt 9 § LSS om det föreligger ett behov som inte är tillgodosett på annat sätt. Boende i familjehem kan vara en sådan insats.

Begäran om insatser ska göras av barnet självt om det har fyllt 15 år och har förmåga att på egen hand ta ställning i frågan. Om barnet är under 15 år eller saknar förmåga att på egen hand ta ställning i frågan kan barnets vårdnadshavare, god man, förmyndare eller förvaltare begära insatser.

Även om LSS inte föreskriver uppföljning, stöd till familjehem etc, gäller för Stockholms stad att familjehemsutredning, vårdplanering, stöd och utbildning, möjligheter till umgänge samt uppföljning m.m. ska utformas på samma sätt oavsett vilket lagrum som ligger till grund för familje-

⁴ Barn som av sin familj i annat land placerats hos släktingar i Sverige betraktas som barn i behov av särskilt stöd och placeringen ska ske med stöd av ett biståndsbeslut.

vården. Även vård enligt LSS ska följas upp regelbundet genom besök och kontakter. Hur vården utvecklas i relation till de uppställda målen rapporteras skriftligen till stadsdelsnämnden två gånger per år.

Även barn som omfattas av LSS kan leva under sådana omständigheter eller bete sig på ett sådant sätt att barnet behöver placeras för vård utanför det egna hemmet med stöd av SoL eller LVU. Barnets rätt till insatser enligt annan lag än LSS framgår av 4 § LSS: ”Denna lag innebär ingen inskränkning i de rättigheter som den enskilde kan ha enligt någon annan lag.”

Vårdplan

Ett beslut om vård utom hemmet vilar på en utredning (11 kap 1, 2 §§ SoL) av barnets förhållanden och vårdbehov. I utredningen ska olika aspekter av barnets historia, utveckling och aktuella förhållanden vara väl belysta i enlighet med vad som sägs i stadens riktlinjer för handläggning och dokumentation av barn- och ungdomsärenden.

I anslutning till förslag om vård utom hemmet upprättas i ett särskilt dokument en plan för den vård som socialnämnden avser att anordna samt åtgärder och insatser som andra huvudmän har ansvar för (11 kap 3 § SoL). Vårdplan upprättas för alla barn som placeras utanför det egna hemmet, således vid vård enligt både SoL, LVU och LSS.

Vårdplanen ska ligga till grund för genomförandet av vården och för uppföljningen. Den ska vara inriktad på barnets behov och de förutsättningar i övrigt som framkommit under utredningen. Vårdplanen ska vara realistisk och kunna hålla över tid så att den blir trovärdig för dem som den berör och för beslutsfattare.

Av vårdplanen ska framgå vad som är syftet med vården, det vill säga vilka förändringar som behöver åstadkommas under vårdtiden för barn respektive föräldrar. Det ska också framgå hur stabila förändringarna ska vara för att vården ska kunna upphöra. Villkoren för upphörande av vården ska alltid utgå från barnets behov och utveckling.

Vårdplanen ska beskriva de särskilda insatser som behövs för barnet, hur umgänget med föräldrar, vårdnadshavare och andra närstående ska ordnas, målet med vården samt den unges och vårdnadshavarnas syn på den planerade vården (5 kap 1 a § SoF). Vad som bör finnas med under de olika punkterna beskrivs i riktlinjerna ”Barn- och ungdomsärenden”.

Vårdplanen måste kunna förstås i alla delar av dem som berörs av den. Vårdnadshavaren och den som fyllt femton år ska underteckna planen så att det klart framgår att de tagit del av den och huruvida de samtyckt till den eller inte. Även barn som är yngre än femton år bör ta del av planeringen för vården utifrån sin ålder och mognad.

Om samtycke finns till vårdplanen anordnas vården normalt med stöd av SoL, saknas samtycke blir det fråga om vård enligt LVU. Vid vård enligt LVU har socialtjänsten ett större ansvar för barnet än om vården genomförs i samförstånd med vårdnadshavarna.

Det är då nämnden som ska se till att barnets grundläggande rättigheter enligt 6 kap 1 § föräldrabalken tillgodoses (11 § LVU).

Vårdplanen ska vara föremål för ständig översyn och revideras allteftersom barnets behov och förhållanden förändras.

Individuell plan enligt LSS

I LSS finns ingen bestämmelse om vårdplan, men en vårdplan upprättas även i dessa fall så att lagens krav på god vård (9 § LSS) uppfylls. Vårdplanen kan kompletteras med en individuell plan enligt 10 § LSS för de insatser som barnet har behov av utifrån sitt funktionshinder. Den individuella planen ska omprövas fortlöpande och minst en gång om året.

Vid vård enligt LSS ska de olika myndigheterna underrätta varandra om upprättade planer. Och planerna ska samordnas med varandra. I den individuella planen ska klargöras vilken myndighet som ansvarar för genomförandet av olika insatser och vilken myndighet som står för kostnaderna.

Val av familjehem

När socialtjänsten tar över ansvaret för ett barn som varit illa i hemmet eller av andra skäl inte kan bo kvar hos sina föräldrar är den skyldig att ge barnet en god vård. Vården ska så långt möjligt utformas i samförstånd med barnet och vårdnadshavaren och den ska främja den enskildes samhörighet med anhöriga och andra närstående samt kontakt med hemmiljön (6 kap 1 § SoL).

I första hand ska övervägas om barnet kan placeras hos anhörig eller annan närstående. Bestämmelserna om barnets bästa ska dock alltid iaktas (6 kap 5 § SoL). I tjänsteutlåtande till stadsdelsnämnden redovisas resultatet av det ställningstagande som gjorts om placering i anknytningshem och om motiven till valt hem.

Vid val av placering bör vårdnadshavarens grundläggande värderingar vad gäller religion, människosyn, livsvärden m.m. så långt möjligt respekteras. Forskningen visar att det är gynnsamt för barnet om föräldrarna kan godkänna valet av familjehem. I de fall då vårdnadshavarens värderingar är anledning till att barnet ska vårdas med stöd av LVU kan det dock, med hänsyn till syftet med vården, vara nödvändigt att åsidosätta föräldrarnas inställning.

Syskonplacering

Syskonrelationen är ibland den viktigaste relation som ett placerat barn har. Syskon bör därför helst placeras i samma familjehem eller, åtminstone, i närheten av varandra. Socialtjänsten ska aktivt verka för att syskon kan upprätthålla en positiv kontakt.

Barn med invandrarbakgrund

Vid val av familjehem till barn med bakgrund i annat land än Sverige ska särskilda ansträngningar göras för att barnet ska kunna behålla sitt språk och sin etniska identitet. Om familjehem med samma bakgrund som barnet inte står att finna, ansvar socialtjänsten för att utöver familjehemsplaceringen även andra åtgärder vidtas, som kan garantera barnet fortsatt språklig, etnisk och kulturell samhörighet med ursprunget.

Flyktingbarn utan vårdnadshavare i Sverige

Flyktingbarn utan vårdnadshavare i Sverige ska behandlas som andra barn som behöver vård utom det egna hemmet. Även om barnet på föräldrars inrådan kommer till släktingar som bor i Sverige ska sedvanlig familjehemsutredning företas och beslut om placering fattas. Särskilda ansträngningar måste göras för att barnet ska kunna vidmakthålla sina relationer till föräldrarna och, om det är möjligt och bäst för barnet, återförenas med dem.

Barn som kommit till Sverige utan legal vårdnadshavare företräds av god man. Socialnämnden har skyldighet att hos Överförmyndarnämnden skyndsamt ansöka om god man för dessa barn. Vad som i övrigt särskilt bör beaktas vid placeringen framgår av riktlinjerna ”Ensamkommande barn”.

Närhetsprincipen

Vid val av familjehem ska stadsdelsförvaltningarna följa SoL:s närhetsprincip, som innebär att vården ska förläggas så nära hemmiljön som möjligt. Barnets bästa och dess vårdintresse kommer dock alltid i första rummet, så om barnet löper särskilda risker med att vistas i närheten av hemmet kan närhetsprincipen behöva brytas.

Placering bör undvikas utanför Stockholms, Uppsala, Södermanlands län om inte särskilda skäl finns till att barnet ska bo längre bort från hemorten.

Rekryterade hem och anknytningshem

Familjehem kan vara ett av socialtjänsten rekryterat hem eller ett anknytningshem.

Med rekryterat hem avses familjer som familjevårdsenheterna själva sökt reda på genom det professionella nätverket, genom kontakter med redan anlitade familjer, genom annonsering, eller på annat sätt. Familjehemskonsulterna vid socialtjänstförvaltningen utgör ett rekryteringsstöd för stadsdelarna och tillhandahåller familjehem som genomgått förberedande utbildning och/eller har erfarenhet av tidigare uppdrag.

I vissa fall kan rekrytering behöva ske med hjälp av företag som erbjuder s.k. konsulentstöd familjehemsvård (se nedan).

Med anknytningshem avses en familj som barnet eller barnets familj har anknytning till. Förutom släktingar innefattar begreppet t.ex. familjedaghem, kontaktfamiljer eller personer som föräldrarna känner eller känner till och som de förslagit som familjehem.

Konsulentstöd familjehemsvård

Enskilda eller sammanslutningar får inte bedriva verksamhet som syftar till att förmedla underåriga till familjehem, utan den uppgiften ska socialtjänsten ansvara för. Däremot kan socialtjänsten vända sig till en privat anordnare (företag, stiftelse etc.) för att rekrytera ett familjehem åt ett visst barn. Ofta har anordnaren knutit till sig ett antal familjehem, för vars utbildning, handledning och stöd anordnaren svarar. Det finns inget som hindrar att socialtjänsten köper sådana tjänster av ett företag, men själva uppdraget att vara familje-hem är knutet till en viss person/familj och kan inte överlåtas.

Konsulentstödda familjehem ska utredas och bedömas på samma sätt som alla andra familjehem. Även när det gäller genomförandet och uppföljningen av vården har socialtjänsten samma ansvar för barnen i de konsulentstödda hemmen som för övriga placerade. Den placerande nämnden ska på vanligt sätt noga följa vården och svara för omprövningar eller överväganden. Dessa uppgifter ingår i myndighetsutövningen och kan inte överlåtas.

Socialnämndens uppgifter om familjehemmet förvaras i en personakt/familjehem hos den placerade nämnden och omfattas av socialtjänstens sekretessregler.

När det är klart att en placering ska ske i hemmet ska nämnden teckna ett avtal om vården direkt med familjehemmet. Med företaget tecknas ett särskilt avtal om dess åtagande vad gäller handledning, utbildning etc. till familjehemmet samt om kostnaderna för företagets tjänster. Den ekonomiska ersättningen till familjehemmet (arvode, omkostnadsersättning m.m.) kan utbetalas antingen direkt till familjehemmet eller via företaget.

Utredning av nya familjehem

Innan socialnämnden ger uppdrag till ett familjehem ska en utredning göras av familjehemmets förhållanden och förutsättningarna för den planerade vården. Om det tilltänkta familjehemmet ligger i en annan kommun ska nämnden informera och samråda med den kommunen innan den fattar sitt beslut (6 kap 6 § SoL).

Familjehemsutredningen görs lika omfattande och på samma sätt oavsett rekryteringsväg. I vissa fall finns barnet redan i den familj som föreslås, vilket kan försvåra familjehemsutredningen. Utredningen bör därför helst vara genomförd och beslut fattat innan barnet flyttar till familjehemmet.

En familjehemsutredning genomförs med stöd av 11 kap 1 § SoL. Innan den egentliga utredningen inleds ska familjen ha fått information om vad det innebär att åta sig ett uppdrag som familjehem och om hur en familjehemsutredning går till. Efter informationen ges möjlighet för familjen att tänka igenom om man vill gå vidare i processen.

När familjen accepterat samtliga delar av utredningsförfarandet betraktas utredningen som inledd. Familjen registreras då i paraplysystemet och handläggningen dokumenteras i enlighet med gällande bestämmelser.

Om familjen inte accepterar utredningsmodellen kan utredning inte genomföras och därmed saknas förutsättningar för att familjen ska kunna godkännas som familjehem för ett visst barn.

Det är viktigt att både barnet och familjehemmet är grundligt utredda då detta minskar risken för senare omplacering. Flera familjehemsutredningar kan därför behöva göras för att hitta det bästa möjliga familjehemmet till det specifika barnet.

För att barnet ska få ett familjehem som i största möjliga utsträckning bedöms motsvara barnets behov i olika avseenden, bör familjevårdsenheten inom stadsdelsförvaltningen kopplas in så fort det står klart att en placering i familjehem kan komma ifråga. Också för att barnet ska slippa vara länge i jourhem eller på institution är det viktigt att familjevården får börja sitt arbete på ett så tidigt stadium som möjligt.

En familjehemsutredning syftar till att klarlägga familjens yttre och inre resurser och om dessa motsvarar det aktuella barnets personlighet, nätverk och behov. De krav som bör ställas på familjehemsföräldrar är att de ska ha tid samt fysiskt och känslomässigt utrymme för uppdraget att vara familjehem, erfarenhet av barn och unga, en stabil familjerelation, ett fungerande nätverk samt en ordnad tillvaro vad avser ekonomi och livsföring i övrigt. De bör också bo geografiskt nära barnets ursprungsfamilj samt ha en klar vilja och förmåga till samarbete med barnets föräldrar och med socialtjänsten. Vid placering av mindre barn bör barn som redan finns i familjehemmet helst vara äldre än det barn som ska placeras där, då erfarenheter visar att det är större risk för att placeringen misslyckas om fostersyskonen är yngre än eller jämnåriga med det placerade barnet.

Familjehemsutredningen består av flera delar:

- *Social utredning* av familjens nuvarande och tidigare förhållanden, relationer till släkt, vänner och grannskap. Här ingår kartläggning av familjens ekonomi, bostads-förhållanden, intressen och fritidsaktiviteter. Om familjen eller någon i familjen har speciella resurser eller har en religiös inriktning eller människosyn som kan påverka valet av hem ska detta klarläggas. Familjens beredskap och förmåga att samarbeta med socialtjänsten och med barnets anhöriga måste särskilt utvärderas. I anslutning till den sociala utredningen noteras också fakta om orten där familjehemmet är beläget såsom kommunikationer samt vilka resurser som finns i form av skolor, barnpsykiatri och annat som barnet kan behöva ha tillgång till. Den sociala utredningen görs genom samtal med familjen i deras hem. Om det finns anledning misstänka att familjen har ekonomiska problem kan, efter medgivande av den det berör, förfrågan göras hos kronofogdemyndigheten.
- *Socialregisterkontroll* ska göras i familjehemmets hemkommun. Om familjen har flyttat görs kontroll även i tidigare hemkommun.
- *Rekvisition av utdrag ur belastnings- och misstankeregister* görs hos Rikspolis-styrelsens registerenhet i Stockholm enligt 11 § 1 st BRF (förordning om belastnings- register SFS 1999:1134) och 4 § 10 p. MRF (förordning om misstankeregister SFS 1999:1135).⁵
- *Samråd med och information till familjehemmets hemkommun* enligt 6 kap 6 § SoL ska göras innan placering sker. Kommunen kan ha information om familjen som är av vikt för utredningen eller ha synpunkter på lämpligheten av att ett barn placeras där. Andra kommuner kan t.ex. samtidigt ha placering eller planer på placering i samma hem. Ytterligare ett motiv för tidig kontakt med hemkommunen är att den har det yttersta ansvaret för förskola, skola mm och därför i tid måste få veta att ett barn, som kanske har behov av särskilt stöd, kommer att flytta till kommunen. Ett gott samarbete med barnets vistelsekommun är av största betydelse för placerande nämnd.
- *Referenser* samlas in från andra kommuner eller stadsdelsförvaltningar som har eller har haft barn placerade i hemmet samt från andra som känner familjen väl och kan bedöma dess kompetens för uppdrag som familjehem.
- *Friskintyg* eller, om någon i familjen har ett känt hälsoproblem, läkarintyg, införskaffas för att klarlägga om det finns akuta eller långsiktiga medicinska hinder för ett uppdrag.
- *Familjeintervju* genomförs med båda makarna (om två föräldrar finns i familjen). Vid intervjun kan den sedan längre utprovade Kälvenstensmetoden eller någon annan djupgående modell användas. Den som intervjuar enligt Kälvenstensmetoden ska ha genomgått särskild utbildning samt ha tillgång till handledare med särskilda kunskaper i att tolka intervjuerna. Familjehemskonsulterna vid socialtjänstförvaltningen erbjuder en sådan tolkningstjänst. Den intervjuade familjen ska alltid – helst skriftligt - underrättas om vilken bedömning som socialtjänsten gjort efter intervjun och om motiven för bedömningen. En sammanfattning av intervjuresultatet tas upp i familjehemsutredningen, medan själva intervjumaterialet makuleras.

⁵ Om hur uppgifter om brottslighet bör bedömas och dokumenteras, se JO 2002/03 s. 210 (mål nr 2948-2000)

Bedömning

Familjehemsutredningen avslutas med en bedömning av hur familjens resurser svarar mot det enskilda barnets behov. Analysen ska utgå från befintlig teoretisk kunskap om och beprövad erfarenhet av barns utveckling, familjers sociala interaktion, faktorer som påverkar barns självbild och identitet, de sociala och ekonomiska villkorens betydelse för familjers inre samspel och relationer till omvärlden. Vad som framkommit om familjen ställs mot barnets behov inom de sju behovsområdena. Både negativa och positiva faktorer sammanvägs, svagheter på vissa punkter kanske kan rättas till genom utbildning eller uppvägas av styrka i andra avseenden.

Särskild uppmärksamhet måste ägnas bedömningen när det gäller barn som försumrats fysiskt eller psykiskt, utsatts för eller bevittnat fysiskt eller psykiskt våld i hemmet eller varit utsatta för sexuella övergrepp inom eller utom familjen.

Omständigheter i familjehemmet som kan göra att det inte godkänns är om någon i familjen varit föremål för polisutredning om våldsbrott eller annan grov brottslighet. Oförmåga att samarbeta med socialtjänsten och med vårdnadshavarna liksom stora brister i det sociala nätverket är också faktorer som bör föranleda att hemmet inte godkänns som familjehem. Vid svår sjukdom hos någon familjemedlem är det lämpligt att utredaren samråder med behandlande läkare om vad sjukdomen kan innebära för familjens förmåga att ta emot ett barn på längre sikt.

Dokumentation

När det står klart att en familj kan godkännas som familjehem för ett visst barn sammanställs beslutsunderlaget som består av dels dokumentation av barnutredningen samt familjehemsutredningen dels bedömningen inför nämndens placeringsbeslut. Blanketten "Familjehemsutredning" i paraplusystemet används. Materialet kommuniceras med vårdnadshavaren och hör till barnets personakt. Kopia av dokumentationen av familjehemsutredningen tillförs familjehemmets personakt tillsammans med eventuell skriftlig sammanfattning av intervjun.

I dokumentationen redogörs även för vad som framkommit vid samråd med familjehemmets kommun.

Om familjehemmet inte kan godkännas

Socialtjänsten är skyldig att inleda utredning av ett hem som av barnets föräldrar föreslagits som familjehem för barnet. Om det redan tidigt står klart att familjen inte kommer att kunna godkännas som familjehem för barnet behöver hela utrednings-förfarandet inte gås igenom, utan utredningen ska avbrytas.⁶ Beslutet att avbryta utredningen kan inte överklagas.

Om barnet redan finns i ett visst hem eller om vårdnadshavarna föreslagit ett bestämt hem och den slutförda utredningen visar att en familjen inte kan godkännas, fattas beslut om att inte ge medgivande enligt 6 kap 6 § SoL för familjen att ta emot barnet. Beslutet och grunden för det delges familjen och vårdnadshavarna. Beslutet kan överklagas till länsrätten enligt 16 kap 3 § SoL. Det är den som ej fått medgivandet som har rätt att överklaga.⁷

Även om ett hem inte godkänts som familjehem för barnet kan det vara viktigt för barnet att ha fortsatt kontakt med hemmet ifråga, t.ex. om det rör sig om ett släktinghem.

Avtal

När beslut om placering fattats kan det egentliga arbetet med placeringen påbörjas. Innan barnet flyttar upprättas ett skriftligt avtal mellan stadsdelsnämnden och familjehemmet om de villkor som ska gälla för uppdraget.

Om barnet placerats akut och något avtal inte kunnat ingås före placeringens är det viktigt att i familjehemmets personakt notera vad som inledningsvis överenskommits om t.ex. ersättningar. Socialnämnden ansvarar för att ett skriftligt avtal upprättas snarast.

Om avtal se vidare nedan under rubrik "Ekonomiska ersättningar till familjehem".

⁶ I rättsfallet JO 2001/02 s. 204 ansågs socialnämnden ha uppfyllt sin utredningsskyldighet i och med att man gjort hembesök i och haft enskilda samtal med det föreslagna hemmet.

⁷ Huruvida även vårdnadshavaren kan överklaga har inte prövats.

Att vara familjehem

Ett uppdrag som familjehem kan så gott som aldrig inledningsvis tidsbestämmas, det kan bli både kortare och längre än vad som planerats. Inte heller går det alltid att helt förutse vilka problem och behov av insatser som det placerade barnet kan visa sig ha. För att familjehemmet trots dessa osäkerhetsfaktorer ska kunna utföra sitt uppdrag på ett så bra sätt som möjligt måste det ges information samt råd, stöd och annan hjälp både inför en placering och under tiden som den pågår (6 kap 7 § SoL).

Familjehemmet ska delges all sådan information om barnet och barnets familj som är viktig för att vården ska kunna genomföras enligt uppgjord plan. Kända svårigheter i föräldrakontakten får inte undanhållas familjehemmet, inte heller de särskilda behov av stöd som barnet har.

Stöd och handledning till familjehem

I stadsdelsnämndens ansvar som uppdragsgivare till familjehemmet ligger såväl arbetsledning som stöd och handledning. I arbetsledning innefattas kontroll av att vårdplanen följs samt att nämnden uppfyller sina ekonomiska åtaganden, det vill säga att nämnden tar det vårdansvar som åligger socialtjänsten. Med stöd avses fortlöpande kontakt och samtal med familjehemmet. Handledning är en särskild form av samtal som syftar till att tillgodose det behov som familjehemsföräldrarna periodvis kan ha av att i diskutera och bearbeta egna känslor och upplevelser som har med uppdraget som familjehem att göra.

Samtliga dessa åligganden kan skötas av familjevårdsinspektören, men stöd och handledning kan också överlåtas till annan, såsom utomstående konsult/terapeut eller till ett företag som bedriver konsulentstödd familjehemsvård. Stadsdelsnämnden har dock alltid kvar ansvaret för att stöd ges och för arbetsledning. Det är genom den fortlöpande kontakten som socialtjänsten kan förvissa sig om att barnet får den vård som det behöver.

Nätverk av familjehem eller fadderverksamhet kan också utgöra former för stöd och erfarenhetsutbyte.

Familjehemmen har rätt till regelbundet stöd i sitt uppdrag genom socialtjänsten. Stöd och handledning ska anpassas efter uppdragets svårighetsgrad och familjehemmets kompetens och erfarenhet av liknande uppdrag. Socialtjänsten kan inte acceptera att familjehem undandrar sig regelbundet stöd och handledning från socialtjänsten. Det är vid handledningstillfällen som socialtjänsten kan försäkra sig om att vården följer uppgjord plan och att familjehemmets kompetens motsvarar uppdragets art.

Kompletterande specialhandledning genom vistelsekommunens barn- och ungdoms-psykiatri (BUP) eller liknande kan i vissa fall vara motiverat. Sådan handledning sker på uppdrag av socialtjänsten och kostnaden för den belastar vårdanslaget. Kostnaden ska alltså inte ingå som en utgiftspost i omkostnadsersättningen. Om barnet har psykiatrisk problematik kan BUP ha kostnadsansvar i enlighet med hälso- och sjukvårdslagen.

För barn som tillhör LSS' personkrets kan familjehemmet få olika typer av stöd genom habiliteringscentret i det landsting där familjehemmet finns.

Utbildning

Stadsdelsnämnderna ansvarar för att alla familjehem, såväl anknytningshem och rekryterade hem, får introduktionsutbildning och vidareutbildning samt för att de informeras om den familjehemsutbildning som Stockholms stad ordnar. Introduktions- och fortbildning ska betraktas som obligatorisk och stadsdelsförvaltningarna har skyldighet att aktivt stimulera familjehemmen att delta i den. Om möjligt bör familjehemmet erbjudas introduktionsutbildning innan placering genomförs. Stadsdelsnämndens krav på familjehemmets deltagande i förekommande utbildning ska regleras i avtal.

Familjehemskonsulterna vid socialtjänstförvaltningen tillhandahåller såväl introduktionsutbildning som en omfattande fortbildning av familjehemmen. Utbildning ordnas också för handläggare på stadsdelarna i ämnen som rör familjehemsvård. Grundutbildningen för familjehem finns dels i en kort variant under sammanlagt tre heldagar för dem som inte bor i närområdet, dels i en längre variant med tio utbildningstillfällen under en termin. Särskild grundutbildning finns för släktinghem.

Förbud att ta emot barn

När ett barns bästa kräver det får socialnämnden förbjuda eller begränsa möjligheterna för en person som är bosatt i kommunen att i sitt hem ta emot andras barn (5 kap 2 § SoL). Bestämmelsen gäller både för privatplaceringar och för placeringar på uppdrag av socialnämnd och för såväl kortare som längre placeringar. Den kan därför tillämpas för att komma tillrätta med missförhållanden både i familjehem, jourhem, feriehem, familjedaghem och i kontaktfamiljer.

Bestämmelsen ska tillämpas när nämnden fått kännedom om att en person inom tar emot eller avser att ta emot andras barn i sitt hem och nämnden bedömer att detta är olämpligt. Förbudet behöver inte vara generellt, utan kan begränsas till att avse barn i viss ålder, mottagande i en viss bostad eller förbindas med andra villkor.

Det är den stadsdelsnämnd inom vars område hemmet är beläget som ska pröva frågan om förbud. Nämndens beslut gäller endast inom kommunen/stadsdelen. Om den som omfattas av beslutet flyttar så upphör beslutet att gälla. Om det finns skäl kan nämnden då med stöd av 14 kap 1 § SoL underrätta socialnämnden/stadsdelsnämnden i inflyttningskommunen (eller den nya stadsdelen) om det förbud som gällde före flyttningen.

Beslut om förbud att ta emot barn fattas av stadsdelsnämnden och kan inte delegeras till utskott eller tjänsteman. Beslutet kan överklagas med förvaltningsbesvär.

Beslutet kan ändras när förhållandena ger anledning till det.

Bestämmelsen är tillämplig även när det gäller tillfälliga vistelser (besök) i ett olämpligt hem.

Anmälan mot familjehem

Om nämnden genom anmälan eller på annat sätt får kännedom om att förhållandena i familjehemmet kan vara otillfredsställande, ska ansvarig arbetsledare delges informationen och utredning inledas omedelbart. Om barnet antas fara illa måste nämnden omgående ingripa till barnets skydd.

Utredningen av misstänkta missförhållanden i ett familjehem får inte göras av ansvarig familjevårdsinspektör. Ibland kan det vara lämpligt att anlita en oberoende utredare från en annan stadsdelsförvaltning. I komplicerade utredningar om missförhållanden i familjehem kan länsstyrelsen i Stockholms län eller det län där familjehemmet är beläget konsulteras.

Familjehemmet ska alltid underrättas om vilka anmärkningar som kommit till nämndens kännedom. Om det efter utredning visar sig att anmälan saknar grund behöver inte vårdnadshavaren informeras om anmälan. Dokumentationen förvaras då i familjehemmets personakt. Om uppgifter framkommer som påverkar barnets förhållanden ska vårdnadshavaren informeras och dokumentationen tillföras även barnets akt.

I samband med placeringen

Barnets rätt att komma till tals

Inför en placering måste särskilt barnet, men även föräldrar och familjehem, få tid att förbereda sig, bli insatta i planeringen, lära känna varandra och ta del i planering av fortsatt umgänge. Om barnet vårdas i jourhem eller på institution före placeringen kan jourhems-förälder eller institutionspersonal på uppdrag av stadsdelsförvaltningen medverka vid invänjningen av barnet i familjehemmet. Stadsdelsförvaltningen har dock det fulla ansvaret för förberedelse och placering.

Barn och föräldrar ska var för sig noggrant informeras om orsakerna till placeringen och om den planering som socialtjänsten har. Strävan är att de ska förstå och om möjligt acceptera motiven till att barnet ska vårdas i familjehem. Det är socialtjänstens ansvar att även i detta sammanhang informera barnet och låta det komma till tals samt att i alla beslut respektera och ta hänsyn till barnets åsikter.

Det är viktigt att förklara för barnet varför det ska bo i familjehemmet och vilka förhållanden i hemmet som socialtjänsten bedömt vara skadliga för barnet. Informationen anpassas till barnets ålder och utveckling. Under vårdtiden måste familjevårdsinspektören upprepa informationen och försäkra sig om att barnet vet vad som gäller. Barnet kan i sina kontakter med familjehem, föräldrar och kamrater få motsägande uppgifter om orsaker till placeringen och om framtidsplaneringen. Socialtjänsten har därför ett särskilt ansvar att hålla barnet underrättat.

Föräldrarna ska ges tillfälle att möta familjehemsföräldrarna innan barnet flyttar. Föräldrarnas egen beskrivning av barnets personlighet, vanor, intressen m.m. är oersättlig för dem som ska svara för den fortsatta vården. Att föräldrar och familjehemsföräldrar får lära känna varandra innan barnet flyttar kan också bidra till att underlätta umgänget mellan föräldrar och barn. Särskilt vid placeringar som genomförs med stöd av LVU kan umgänget annars störas av konflikter under lång tid.

Information till förskola och skola

Om barnet vid tiden för placeringen är inskrivet i förskola eller skola ska socialtjänsten underätta vederbörande förskolechef/rektor om att barnet flyttar, bl a för att ge barnet möjlighet till en bra avslutning i sin gamla grupp och en bra start i den nya.

Ansvarig familjevårdsinspektör ska också kontakta förskolechefen i den förskola eller rektor och eventuellt skolsköterska i den skola där barnet ska skrivas in. Denna första kontakt med förskolan/skolan får inte överlåtas på familjehemmet, eftersom det är nödvändigt att skolan känner till förutsättningarna för placeringen och får den förhandsinformation om barnet som kan vara nödvändig för att barnets skolgång ska kunna bli så väl förberedd och anpassad som möjligt. Uppgifter om barnet kan lämnas till den nya kommunen med stöd av bestämmelserna i 6 kap 6 § SoL om att den placerande nämnden ska informera och samråda med familjehemmets kommun innan den beslutar om placering av barnet.⁸

För barnomsorgs-/skolpengen svarar den kommun där barnet är folkbokfört. Eftersom familjehemsplacering ofta sker under pågående termin är det angeläget att rektor i såväl skolan i Stockholm som den nya skolan får kännedom om placeringen så snart som möjligt. Rektor ansvarar för att informationen förs vidare till ansvariga instanser inom kommunen.

Folkbokföring

Barnet ska vara folkbokfört där det är bosatt, d.v.s. där det regelmässigt tillbringar sin dygnsvila (7 § folkbokföringslagen). I samband med placering i familjehem ska därför i normalfallet barnets folkbokföring ändras. Om placeringen är avsedd att vara högst sex månader görs dock ingen ändring av folkbokföringen. Det är viktigt att bevaka att ändring görs om placeringen blir förlängd utöver detta halvår.

I de fall där placeringen är avsedd att vara en längre tid ska socialtjänsten informera vårdnadshavaren om skyldigheten att göra flyttningsanmälan för ändrad folkbokföring. Socialtjänsten bör hjälpa vårdnadshavaren med flyttningsanmälan. Barn som fyllt sexton år kan själva göra flyttningsanmälan utan medverkan av vårdnadshavare (30 § folkbokföringslagen).

Om vårdnadshavaren vägrar att göra flyttningsanmälan för barnet eller är förhindrad att göra det, bör socialnämnden underrätta den lokala skattemyndigheten på inflyttningsorten om barnets flyttning. Socialnämnden kan således bryta sin sekretess med hänvisning till att nämnden har skyldighet att vidta de åtgärder som är nödvändiga för att vården ska kunna genomföras och barnet få sina olika behov tillgodosedda (1 kap 5 § SekrL). Lokala skattemyndigheten kan med anledning av underrättelsen fatta beslut i ärendet efter eventuell ytterligare utredning och kommunikation med vårdnadshavaren.

Hemlig vistelse

Om socialnämnden beslutat att barnets vistelseort inte ska röjas för föräldrar eller vårdnadshavare (7:5 § SekrL och 14:2 § LVU) ska sådant beslut också anmälas till skattemyndigheten samtidigt med underrättelse om flyttningen så att beslutet i folkbokföringsfrågan inte kommuniceras med föräldrar eller vårdnadshavare.

Stadsdelsnämndens beslut enligt 14:2 § LVU ska övervägas minst en gång var tredje månad. Lokala skattemyndigheten ska hållas informeras om nämndens beslut i frågan.

⁸ Ändring i socialtjänstlagen, prop. 1996/97:124 sid. 112

Utrustning

I samband med placeringen kan barnet behöva utrustning i form av kläder, leksaker, fritidsutrustning eller annat och familjehemmet kan behöva utrusta det rum som barnet ska bo i. Se vidare bilagan ”Ekonomiska ersättningar till familjehem”. Det är frågan om verkställighetsbeslut och inte om bistånd. Kostnader för utrustning bokförs på vårdanslaget.

Behov till följd av funktionshinder

Bostadsanpassningsbidrag

Om barnet har ett bestående funktionshinder kan familjehemmet ha rätt till bidrag enligt lagen om bostadsanpassningsbidrag m.m. Även kontaktfamiljer kan ha rätt till bostadsanpassningsbidrag. Bidrag kan även beviljas för att återställa efter en bostadsanpassning. Bidraget söks i vistelsekommunen.

Hjälpmedel

Reglerna för vem som tillhandahåller och bekostar hjälpmedel för funktionshindrade varierar mellan landstingen. Frågan om hjälpmedel till det familjehemsplacerade barnet får därför tas upp till diskussion med den kommun där barnet är folkbokfört och med det landsting i vilket kommunen är beläget.

Bilstöd

Familjehem kan inte få bidrag från försäkringskassan för inköp och anpassning av bil till ett funktionshindrat barns behov. Barnet hänvisas istället till att anlita färdtjänst.

Färdtjänst

Funktionshindrade personer som har väsentliga svårigheter att förflytta sig på egen hand eller att resa med allmänna kommunikationer kan få tillstånd att anlita färdtjänst. Ansökan om tillstånd görs i den kommun där den funktionshindrade personen är bosatt.

Socialnämndens anmälan till försäkringskassan

När ett barn placeras för vård utom hemmet förlorar föräldrarna rätt till socialförsäkringsförmåner som är knutna till att de har barnet i sin vård. Socialnämnden är i vissa fall skyldig att anmäla till försäkringskassan att barnet placeras.

Allmänt barnbidrag

Allmänt barnbidrag ska för barn placerade med stöd av SoL och LVU utbetalas direkt till familjehemmet. Socialnämnden ansvarar för anmälan till försäkringskassan om annan betalningsmottagare (4 § lagen om allmänna barnbidrag). Nämnden ansvarar också för anmälan om att barnet omplacerats eller flyttat tillbaka hem. Blankett för framställan om ändrad utbetalning finns i paraplysystemet.

Om placeringen sker med stöd av LSS bestämmer vårdnadshavarna om barnbidraget ska utbetalas till familjehemmet.

Underhållsstöd

Vid placering ska socialnämnden underrätta försäkringskassan om att underhållsstöd inte längre ska utbetalas (2 § förordningen om underhållsstöd). Nämnden ska också anmäla när en placering upphört och barnet åter bor hos en förälder. Blankett för framställan om ändrad utbetalning finns i paraplysystemet.

En förälder har inte rätt till underhållsstöd om barnet är placerat i familjehem under hel månad (11 § underhållsstödslagen). Vården anses pågå en hel månad även om barnet är hemma under helger och veckoslut. Under längre ferievistelser i föräldrahemmet (t.ex. jullov och sommarlov) utbetalas underhållsstöd för de månader vistelsen pågår. Rätten till underhållsstöd under ferier prövas av försäkringskassan.

Barnpension m.m.

Barn har rätt till barnpension från försäkringskassan om den ena eller båda föräldrarna är avlidna. Barnet kan också ha pension från annat håll, t.ex. privat pensionsförsäkring.

Socialnämnden har inte rätt att uppbära barnets pensionsförmåner.⁹ Nämnden kan inte heller kräva att den efterlevande föräldern ska betala mer än vad kommunen enligt lag har rätt att kräva (se särskilda riktlinjer om föräldrars ersättningsskyldighet).

Anmälan till överförmyndaren

Om det finns risk för att föräldern använder barnets tillgångar på ett sätt som inte kommer barnet tillgodo, är socialnämnden skyldig att göra en anmälan till överförmyndaren (5 kap 3 § punkt 3 SoF). Överförmyndaren kan sedan besluta om spärr på barnets bankkonto, vilket betyder att föräldrarna endast med överförmyndarens tillstånd får ta ut pengarna.

När barn placeras i familjehem föreligger i de flesta fall allvarliga brister i hem-förhållanden och i föräldrarnas omsorgsförmåga. Socialnämnden bör därför i samband med placeringen regelmässigt göra anmälan till överförmyndaren, som har att ta ställning till eventuella åtgärder. Det gäller även då den unges eget beteende anges som huvudorsak till placeringen.¹⁰

Nämndens anmälningsskyldighet gäller oavsett om barnet vid tiden för anmälan har egna tillgångar eller inte, eftersom anmälan gör att överförmyndarnämnden får möjlighet att ingripa i ett senare skede, till exempel om barnet får ett arv.

Anmälan görs till överförmyndaren i den kommun där barnet är folkbokfört¹¹. Om vad anmälan ska innehålla, se Svenska kommunförbundets cirkulär 2001:32, som också ger anvisning på blanketter att använda vid olika slags anmälningar. Vårdnadshavarna underrättas om att anmälan gjorts.

Socialnämnden är även skyldig att underrätta överförmyndarnämnden om nämnden får kännedom om något som kan vara av betydelse för överförmyndarnämndens tillsyns-verksamhet, till exempel om en god man försummar sitt uppdrag.

Behov av god man för barnet

Anmälningsskyldighet för socialnämnden föreligger också enligt 5 kap 2 och 3 §§ SoF samt 15 § 6 p LSS vad gäller behov av god man.

God man kan förordnas för ett barn vid specifika tillfällen då förmyndaren inte kan företräda barnet, t.ex. om de är delägare i samma dödsbo som föräldern eller vid förälders sjukdom.

När socialnämnden får kännedom om att ett barn vistas i landet utan vårdnadshavare ska nämnden omedelbart anmäla behov av god man för barnet. Anmälan görs till överförmyndarnämnden i den kommun där barnet vistas. Den gode mannen ska bevaka barnets rättigheter och företräda det i frågor som rör t.ex. uppehållstillstånd och vård genom socialtjänsten.

Föräldrars ersättningsskyldighet

Föräldrar är försörjningsskyldiga för sitt barn även när barnet är placerat utanför det egna hemmet, oavsett om vården ges med stöd av SoL, LVU eller LSS. Försörjnings-skyldigheten fullförs då genom att föräldrarna i skäligen utsträckning bidra till kommunens kostnader för barnets vård (8 kap 1 § 2 st SoL, 20 § LSS). Summan som varje förälder ska betala motsvarar högst aktuellt underhållsstöd (6 kap 2-4 §§ SoF). Vad som är skäligt för föräldern att betala i det enskilda fallet beräknas enligt riktlinjerna för handläggning av föräldrars ersättning till kommunen för placerade barn (fastställs av kommunstyrelsen 2004). Blankett för beräkning finns i paraplysystemet.

Sedan beräkningsunderlag och förslag till ersättning kommunicerats med respektive förälder, ska ersättningen fastställas av stadsdelsnämnden. Nämndens beslut om detta kan inte överklagas.

⁹ Gäller fr.o.m. år 2003.

¹⁰ Enligt JO:s rapport "Barn i familjehem" 1989-1985

¹¹ Den 1 juli 2004 kommer troligen nya regler som innebär att det är den aktuella folkbokföringsadressen som gäller. För tiden innan dess gäller den adress som barnet var folkbokfört på den 1 november föregående år.

Om en förälder inte betalar den fastställda ersättningen kan kommunen väcka talan hos länsrätten inom tre år från det kommunens kostnad uppkom (9 kap 3 § SoL).

Ersättningsbeloppet ska omräknas varje år.

Barnet i familjehemmet

När ett barn är placerat i familjehem ska socialnämnden medverka till att barnet får ”god vård och fostran och i övrigt gynnsamma uppväxtförhållanden” samt att barnet får en lämplig utbildning (6 kap 7 § SoL). Nämnden är också skyldig att främja barnets kontakt med anhöriga och andra närstående samt med hemmiljön (6 kap 1 § SoL, 14 § LVU).

Vårdplan, arbetsplan och umgängesplan

Den vårdplan som upprättats i samband med placeringsbeslutet är ett viktigt dokument för uppföljning och bedömning av vårdens resultat. Vårdplanen ska följas aktivt av socialtjänsten, men också av familjehem, föräldrar och andra berörda. När målet med vården har uppnåtts ska vården upphöra.

Vårdplanen är ett övergripande dokument som ska tydliggöra det enskilda barnets behov och gälla över en längre tid. Den behöver oftast kompletteras med en arbetsplan, som mer detaljerat anger hur behoven ska tillgodoses, t.ex. hur barnomsorg eller skolgång ska ordnas, vilken hälso- och sjukvård som behövs etc. Vem som ska ansvara för olika insatser till barnet anges också. Föräldrarna ska informeras om arbetsplanen och strävan ska vara att alla delar av vården kan genomföras i samförstånd med dem.

En särskild arbetsplan behöver ofta upprättas för det bistånd som föräldrarna i de flesta fall är i behov av för egen del. I arbetsplanen anges vilken enhet inom stadsdelsförvaltningen som ansvarar för olika sorters stöd till föräldrarna och deras rehabilitering. Det vanliga är att familjevårdsinspektören ansvarar för den del som gäller umgänge mellan föräldrarna och det placerade barnet.

Hur umgänget mellan barnet och föräldrar/anhöriga ska ordnas anges lämpligen i en särskild upprättad umgängesplan (se nedan under rubrik ”Umgänge”).

Ändring av vårdplan

Socialtjänsten ska nära följa barnets utveckling för att kunna anpassa insatserna efter barnets specifika behov. Om behoven och insatserna förändras ska vårdplanen revideras så att den beskriver aktuellt innehåll i vården. Även villkoren för vårdens upphörande ska ses över regelbundet, så att t.ex. det som gäller krav på förändringar vad gäller förhållandena i hemmet motsvarar den aktuella situationen.

Om vårdplanen behöver förändras skrivs dokumentet om och vårdnadshavarna ges tillfälle att ta ställning till ändringarna, t.ex. om det visar sig att barnet behöver terapeutisk behandling som inte tidigare upptagits i vårdplanen.¹²

Vid vård enligt SoL krävs samtycke från vårdnadshavarna till den förändrade vårdplanen vad gäller väsentliga ändringar av vården. Om samtycke inte lämnas måste socialtjänsten överväga om vården ska upphöra eller om en ansökan ska göras om vård enligt LVU.

Vid vård enligt LVU ska vårdnadshavaren underrättas om viktiga förändringar av vårdplanen. Om den förändrade vårdplanen innefattar en omplacering av barnet måste socialnämnden fatta beslut om den fortsatta vården. För andra ändringar av vårdplanen är berörd enhetschef formellt ansvarig, men stadsdelsnämnden ska, i samband med övervägande/omprövning av vården, informeras om viktigare förändringar, t.ex. vad gäller villkoren för vårdens upphörande.

¹² Medicinsk specialistbehandling kräver samtycke från båda vårdnadshavarna.

Att ”noga följa vården”

Den socialnämnd som har placerat ett barn i familjehem ska ”noga följa vården av barnet”, oavsett om vården sker med stöd av SoL eller LVU. Främst ska detta ske genom regelbundna besök i familjehemmet, enskilda samtal med barnet/den unge samt genom samtal med familjehemsföräldrarna och med vårdnadshavarna (5 kap 1 b § SoF).

En kompletterande form för uppföljning av vården är utvärderingsmöten under ledning av en utomstående person. I mötet deltar föräldrar, familjehemsföräldrar, socialtjänst samt barnet utifrån ålder, mognad och eget önskemål. Den som ska leda mötet förbereder det genom att inhämta uppgifter från samtliga inblandade och från t.ex. skola. Ledaren ansvarar också för dokumentationen av det som framkommer mötet. Metoden med utvärderingsmöten finns närmare beskriven i skriften ”En introduktion till Barns behov i centrum (BBiC)” (Socialstyrelsen 2002).

Uppföljningen ska omfatta ”den unges hälsa, utveckling, sociala beteende och skolgång samt relationer till anhöriga och andra närstående” (5 kap 1 b § SoF). Uppföljningen görs kontinuerligt och redovisas i samband med överväganden och omprövning av vården. För att få en god bild av hur barnet har det måste familjevårdsinspektören ha fortlöpande kontakt med familjehemmet och besöka det vid behov. Täta besök är viktiga inte minst för att bygga upp en förtroendefull relation med barnet. I början av en placering och vid kriser kan besöksfrekvensen behöva vara betydligt större än när barnet vistats länge i familjehemmet. Inför överväganden/omprövningar ska besök alltid göras och samtal föras med barnet.

Samtal med barnet

Barnet har rätt att självt komma till tals både i utredningen av hemförhållandena, inför placering och under vistelsen i familjehemmet. Under vårdtiden innebär det att barnet har rätt till en egen kontakt med familjevårdsinspektören och till att i regelbundna enskilda samtal fritt få uttrycka sina tankar, känslor och frågor.

Barnet självt ska också kunna initiera samtal med socialtjänsten. Barnet bör därför informeras om hur de kan nå sin familjevårdsinspektör genom telefon, e-post eller på annat sätt.

Samtalen med barnet bör ske på en plats som bedöms lämplig för det enskilda barnet. Ibland kan en gemensam aktivitet underlätta samtalet. Det är viktigt att familjevårdsinspektören klargör sin uppgift och sina mandat för barnet och att barnet bemöts med respekt och lyhördhet.

Samtalen bör ha karaktären av öppet berättande. Familjevårdsinspektören bör ställa öppna och inviterande frågor och be barnet berätta till exempel om hur det är i skolan, om sina intressen, kamrater, vad som är roligt, vad som är svårt. Om barnet inte kan eller vill berätta behöver familjevårdsinspektören hjälpa till genom att precisera eller omformulera frågorna.

Det som barnet berättat får inte föras vidare till annan person utan tillåtelse från barnet med undantag för om det som framkommit rör missförhållanden som behöver åtgärdas. Samtalet med barnet journalförs på vanligt sätt. Om journalanteckningen innehåller uppgifter som är känsliga för barnet kan menprövning behöva göras i det fall vårdnadshavaren begär att få ta del av vad barnet berättat. Ytterligare information om föräldrars rätt till insyn i socialnämndens uppgifter om deras barn finns i riktlinjerna ”Barn- och ungdomsärenden”.

Innan beslut fattas som rör barnet bör barnet vara vidtalat.

Barnets behov

I grundutredningen om barnet ska en analys ha gjorts av barnets behov utifrån vad som framkommit om dess historia, utveckling och förmågor. Analysen ligger till grund för den del av vårdplanen som anger hur behoven ska tillgodoses för att barnet ska få den hjälp det har rätt till för att utvecklas så väl som möjligt.

De aspekter av barnets utveckling som ska ägnas särskild uppmärksamhet i grundutredning och under vårdtiden är barnets hälsa, utbildning, identitetsutveckling, relationer, socialt uppträdande, känslö- och beteendemässig utveckling samt förmåga att klara sig själv.¹³ Information om

¹³ Behovsområdena är hämtade från ”En introduktion till Barns behov i centrum (BBiC)” (Socialstyrelsen 2002)

hur det förhåller sig inom de olika behovsområdena inhämtas både från de vuxna runt barnet och från barnet självt. Om socialtjänstens egen kompetens inte är tillräcklig för att göra en komplett bedömning ska utredningar och utlåtanden inhämtas från annan expertis, till exempel barnpsykiatri eller barnläkare.

Inför placeringen ska en bedömning vara gjord av barnets utveckling och förmåga till anknytning till de närmaste vårdarna. Denna bedömning blir utgångspunkten för uppföljningen av vården och värderingen av hur barnet utvecklas i familjehemmet.

- *Barnets hälsa.* Socialtjänsten ska före och under en placering skaffa sig kunskap om barnets hälsotillstånd och om dess eventuella behov av insatser från sjukvården eller annan vårdgivare. I vården ingår att klarlägga om barnet har några sjukdomar, allergier, funktionshinder, tandproblem, syn- eller hörselnedsättning, övervikt eller annat som påverkar barnets hälsa. För äldre barn och ungdomar undersöks också om det finns hälsorisker i form av bruk av tobak, alkohol och narkotika samt på grund av sexuellt beteende. Uppgifter om hälsokontroller och vaccinationer bör också inhämtas, liksom om matvanor och motion.

Om barnet visar sig behöva hjälp för något hälsoproblem anges i arbetsplanen vem som ansvarar för att adekvata insatser ges.

- *Skola/utbildning.* Barnets utveckling vad gäller intellektuella funktioner (tänkande, förståelse, problemlösande, beslutsfattande, minne etc.) ska följas från förskola och framåt så att eventuella behov av stöd tillgodoses. När barnet går i grundskolan ska socialtjänsten hålla sig underrättad om barnets kunskaper, arbets- och inlärningsförmåga samt inställning till skolarbetet. För barn med annat första språk än svenska uppmärksammas språkutvecklingen både vad gäller svenska och barnets modersmål. Även barnets fritidsintressen utforskas för att socialtjänsten ska få en helhetsbild av barnets förmågor och behov. I samtalet med barnet och med de vuxna omkring det diskuteras hur läxläsningen fungerar, hur närvaron är i skolan, speciella problem som till exempel koncentrationsvårigheter, vad tycker barnet om och vad tycker det inte om i skolan, hur är relationerna till kamrater och lärare, eventuell mobbning.

Vid uppföljning av hur barnet har det i förskola och skola och hur det utvecklas där kan socialtjänsten använda sig av skriftliga frågor till personalen, så att alla viktiga frågeställningar täcks in och ges så rättvisande svar som möjligt. Frågorna kompletteras med personligt samtal med lärare och andra relevanta personer i skolan, helst tillsammans med barnet, familjehemsföräldrarna och de biologiska föräldrarna.

Om barnet behöver pedagogiska insatser i form av stöd i enskilda ämnen eller genom särskild skolgång ska socialtjänsten försäkra sig om att behoven blir tillgodosedda av vistelsekommunen. Behov av särskilt stöd i annan form tillgodoses av placeringskommunen (se nedan).

- *Identitet.* För att barnet ska kunna utveckla en stark positiv identitet och en god självkänsla behöver det kunskaper om sig självt, sitt ursprung och om varför det är placerat i familjehem. Det är mycket viktigt att socialtjänsten tar upp frågor om placeringen i både enskilda och andra sorters samtal med barnet. Barnet måste få tillfälle att ställa frågor och ges svar på varför det är placerat och ges hjälp att förklara för andra varför det inte bor hos sina föräldrar.

Till identiteten hör också hur barnet uppfattar sig självt – vad är det bra på och vad det tycker är svårt eller besvärligt, får det uppskattning från andra, blir det mobbat, är det nöjt med sig självt är exempel på frågor som behöver ställas till barnet. Barnets känsla av tillhörighet bör också belysas genom frågor om samhörighet med familjehemmet och med de biologiska föräldrarna, släkt, språk, kultur, ursprungsland etc.

- *Familj och sociala relationer.* Stabila, kärleksfulla och sunda relationer är en viktig ingrediens i en harmonisk utveckling hos barn. För de familjehemsplacerade barnen, vars ursprungsmiljö i de flesta fall brustit i omsorg och förutsägbarhet, är det särskilt viktigt att få erfarenheter av ett gott samspel mellan människor. Att detta behov tillgodoses måste därför följas upp genom frågor till barnet om kontakt med familjehemsföräldrar, syskon i familjehemmet, ursprungsfamilj och släkt samt med andra vuxna. Huruvida barnet har kamrater och nära vänner diskuteras också. Livsbok och nätverkskarta är bra hjälpmedel i samtal om dessa frågor, liksom Emmadockor.

- *Socialt uppträdande.* En god social förmåga är viktig för hur man klarar sig i livet. När socialtjänsten följer barnets vård måste även denna aspekt belysas genom frågor om hur barnet kan anpassa sig till olika människor och olika situationer, om barnet förstår hur andra människor uppfattar dess beteende, om barnet förstår och kan tillämpa regler för umgänge mellan människor, hur barnet självt kan göra sig förstått och hur det ser sig vad gäller t.ex. klädsel och personlig hygien.
- *Känslo- och beteendemässig utveckling.* Barn som placeras i familjehem har oftast haft många svåra upplevelser i sin hemmiljö, som missbrukande föräldrar, våld i hemmet och psykiska, fysiska eller sexuella övergrepp. Till detta kommer ett ytterligare trauma i form av separationen från föräldrarna. Hur barn reagerar på sådana svårigheter varierar och kan visa sig i psykiska eller fysiska symptom av olika slag eller i beteendet. Socialtjänsten måste uppmärksamma tecken som tyder på brister i barnets psykiska hälsotillstånd genom att undersöka hur barnet relaterar till andra människor, om barnet har tillit till och kan visa hänsyn till andra, förekommer oro, ångslan, fobier, magbesvär, aggressionsutbrott, suicidtankar etc. Om barnet uppvisar symptom på bristande psykiskt välbefinnande kan en kompletterande utvecklingsbedömning behöva göras genom BUP eller motsvarande.
- *Att klara sig själv.* Det långsiktiga målet med vården i familjehemmet är att barnet ska kunna leva ett gott liv och klara sig ute i samhället. Till detta hör att ta ansvar för vardagliga saker som att sköta personlig hygien, hem och ekonomi, att bedöma faror m.m. Vid uppföljning av vården ska därför även dessa aspekter belysas: hur klarar barnet att utifrån sin ålder ta ansvar i hemmet, att sköta sin hygien, hantera pengar, hjälpa till med hushållsarbete, att förstå och klara farliga situationer och risker, hur förbereder sig tonåringen för ett självständigt liv?

Genomgång av hur det ser ut för barnet inom de olika behovsområdena görs inför varje övervägande/omprövning. För att speciella svårigheter ska uppmärksammas så tidigt som möjligt ägnas vid det första övervägandet/omprövningen efter placeringen särskild uppmärksamhet åt hur barnet knyter an till familjehemmet och om det finns tecken på behov av barnpsykologisk, barnpsykiatrisk eller neuropsykiatrisk utredning eller behandling. Behov av insatser enligt LSS bör också beaktas.

Barnomsorg

Barn som vistas i familjehem har samma rätt till barnomsorg som alla andra barn i vistelsekommunen. Med barnomsorg avses förskoleverksamhet (förskola eller familjedaghem) och skolbarnomsorg. Barnomsorgsavgift enligt gällande taxa i vistelsekommunen ingår som en tilläggskostnad i familjehemmets omkostnadsersättning och betalas av familjehemmet till dess hemkommun. Placeringskommunen ansvarar för kostnader för eventuellt extra stöd som barnet kan behöva för att kunna delta i barnomsorgen (se nedan "Barn med behov av särskild stöd"). Kostnaderna belastar vårdanslaget och betalas direkt till vårdgivaren.

Barnets skolgång

Alla barn har rätt att gå i skolan och en skyldighet att göra det. Skolplikten gäller från och med det höstterminen det år då barnet fyller sju år till och med vårterminen det år då barnet fyller sexton år¹⁴.

De flesta familjehemsplacerade barn är folkbokförda i samma kommun som familjehemmet och har därmed rätt till skolgång på samma villkor som andra barn i den kommunen. Om barnet inte är folkbokfört i familjehemmet har vistelsekommunen rätt att kräva ersättning från folkbokföringskommunen för skolkostnaderna.

Barn som placeras i familjehem har ofta en ofullständig skolgång. Aktuell forskning visar att fosterbarn som grupp löper en hög risk att prestera dåligt i skolan, att ha problem med sin skolgång och bli lågutbildade vuxna. Fosterbarnens skolsituation behöver således ägnas särskild

¹⁴ Att gå i förskoleklass ("sexårsverksamhet") och i gymnasium är frivilligt. När barnet fyllt fyra år har det rätt till allmän kostnadsfri förskola under 525 timmar per år.

uppmärksamhet så att de får det särskilda stöd de i många fall behöver och att stödet sätts in på ett så tidigt stadium som möjligt, innan problemen blivit för stora.

I socialtjänstens ansvar för de familjehemsplacerade barnens skolgång ingår att verka för att barnet får en lämplig utbildning (6 kap 7 § SoL). Ansvaret slutar inte därför att barnet fullgjort sin skolplikt, utan socialtjänsten ska se till att barn som gått ut grundskolan vid behov ges möjlighet till kompletterande undervisning och lämplig yrkesutbildning eller till att skapa förutsättningar för den unge att få arbete eller fortsatt utbildning (3 kap 7 § SoF).

Familjehemsplacerade barn har som alla andra barn rätt att välja skolform och gå i t.ex. en fristående skola eller en skola med speciell inriktning. Det är vårdnadshavaren som ska ansöka om eller samtycka till vilken skola som ska väljas. Vid vård enligt LVU kan dock socialtjänsten besluta om skolgången i enlighet med sitt ansvar för att barnet får sina grundläggande rättigheter tillgodosedda (11 § LVU).

Barn med behov av särskilt stöd ¹⁵

Den kommun där barnet är folkbokfört ansvarar för att barnet får undervisning och särskilt stöd i undervisningen. Folkbokföringskommunen har därmed både kostnadsansvar och ansvar för att barnet får de insatser som krävs för att barnet ska kunna tillgodogöra sig undervisningen, t.ex. extra pedagogiskt stöd, utrustning eller handikappanpassning.

Barn som av fysiska, psykiska eller andra skäl behöver särskilt stöd i sin utveckling har enligt skollagen rätt till plats i förskola eller fritidshem om inte behovet tillgodoses på annat sätt. Om barnet vistas i familjehem efter beslut om vård har placeringskommunen ansvaret för detta stöd. Placeringskommunens ansvar upphör om ärendet överflyttas enligt 16 kap 1 § SoL (2 a kap 9 § skollagen).

Beslut om stödåtgärder fattas i de flesta fall av rektor, som är skyldig att se till att ett åtgärdsprogram utarbetas för eleven. Barnet och vårdnadshavaren har rätt att begära att ett åtgärdsprogram ska upprättas och de ska ges möjlighet att delta vid utarbetandet av det (5 kap 1 § grundskoleförordningen).

Utöver det ansvar som följer av skollagen har placeringskommunen sitt ansvar enligt 16 kap 2 § SoL för det placerade barnets vård. Detta ansvar innefattar bl.a. olika stödinsatser som har samband med det vårdbehov som är orsak till placeringen. Placeringskommunen är därför ansvarig för de extra insatser som kan behövas för att barnet ska kunna delta i barnomsorgen och för det personliga stöd som barnet av sociala eller psykologiska skäl behöver under vistelse i skolan. För privatplacerade barn gäller att den kommun som gav medgivande till familjehemmet (6 kap 6 § SoL) inte kan krävas på ersättning för särskilt stöd i skolan.

Ett personligt stöd ges av en person som fått sitt uppdrag av socialnämnden i placeringskommunen. Uppdraget utformas i samråd med den förskola eller skola där uppdraget ska utföras, men det är placerande socialnämnd som bestämmer hur stödpersonen ska användas.

Begreppet ”personligt stöd” ska inte förväxlas med sådana resurser som skolan bestämmer över, till exempel elevassistenter. En elevassistent arbetar med utgångspunkt från skolans uppdrag att ”ge eleverna kunskaper och färdigheter” samt att ”främja elevernas utveckling till ansvarskännande människor och samhällsmedlemmar”. Skolan ska således i första hand ge pedagogiskt stöd, medan socialtjänsten ansvarar för det sociala och psykologiska stödet. Gränsdragningen däremellan kan dock vara svår och behöver ofta vara föremål för samråd mellan de olika myndigheterna. Skiljelinjen gentemot det stöd som kan ges enligt LSS/LASS är tydligare, då personlig assistent enligt dessa lagar har det klart uttalade uppdraget att bistå en allvarligt funktionshindrad person med hygien, måltider, av- och påklädning, kommunikation med andra eller liknande grundläggande behov (9 a § LSS).

Insatser enligt LSS

Om barnet bedöms ha utvecklingsstörning, autism, autismliknande tillstånd eller andra stora och varaktiga fysiska eller psykiska funktionshinder, kan barnet ha rätt till insatser enligt LSS i form av till exempel korttidsvistelse utanför familjehemmet eller korttidstillsyn i anslutning till skolda-

¹⁵ Se Svenska Kommunförbundets cirkulär nr 1997:202

gen för barn över 12 år. Det är vårdnadshavarna eller barnet självt om det fyllt 15 år som är behöriga att ansöka om insatser enligt LSS. Om barnet vårdas i familjehem med stöd av LVU kan socialnämnden ansöka om LSS-insatser för barnet.

Umgänge

Stor enighet råder idag om vikten av att placerade barn har kontakt med sin ursprungs-familj under vårdtiden. Samtidigt visar aktuell forskning att ju längre barnet är i familje-hemmet, desto större är risken för att det tappar kontakten med de biologiska föräldrarna och med sin släkt. När barnet lämnar vården kan det därmed stå helt utan stöd från en nära vuxen person. Också av denna orsak är det viktigt att kontakten med föräldrarna och med andra anhöriga vidmakthålls.

I vårdplanen anges övergripande principer för hur barnet ska upprätthålla kontakten med ”föräldrar, vårdnadshavare och andra närstående” under vårdtiden (5 kap 2 § SoF). Den umgängesrätt som fastställts genom dom eller beslut av domstol eller genom avtal ska då också beaktas.

Till ”andra närstående” räknas framför allt syskon samt mor- och farföräldrar, men även andra personer kan vara viktiga för barnet att ha en fortsatt kontakt med. Om barnets föräldrar motsätter sig att barnet har umgänge med sådana personer bör socialtjänsten arbeta för att få föräldrarna att ändra inställning. I sista hand kan socialtjänsten vända sig till tingsrätten för att få barnets rätt till umgänge med den närstående fastställd. Juridiskt biträde i sådana fall kan erhållas av stadens juridiska avdelning.

För vissa barn kan det vara viktigt att få ha en fortsatt kontakt även med personer utanför familjekretsen, till exempel med en tidigare kontaktfamilj.

Hur ofta umgänget ska ske och under vilka former bör bestämmas i samråd mellan socialtjänsten, familjehemmet, föräldrarna och barnet, beroende på dess ålder och mognad.

Umgänget ska vara till gagn för barnet och måste planeras utifrån barnets behov. Formerna för umgänget ska vara anpassade till barnets önskemål och dess behov av skydd och trygghet. Planeringen för umgänge ska också vara realistisk utifrån föräldrarnas situation och förmåga.

Det är viktigt att socialtjänsten inhämtar familjehemmets åsikter om barnets umgänge med sina föräldrar och vad familjehemmet ser av hur barnet reagerar på att träffa föräldrarna.

Familjehemmet kan inte motsätta sig att barnet träffar sina föräldrar, utan i uppdraget ingår att familjehemmet ska medverka till kontakt mellan föräldrar och barn.

Överenskommelsen om umgänget dokumenteras i en särskild umgängesplan, som biläggs vårdplanen. Umgängesplanen gäller oftast för kortare tider och kan revideras fortlöpande utan att hela vårdplanen behöver omarbetas.

Om socialtjänsten och vårdnadshavarna har olika meningar om umgänget är det vid vård enligt SoL eller LSS vårdnadshavarna som har bestämmanderätten. Vid vård enligt LVU kan socialnämnden besluta att med stöd av 14 § LVU reglera umgänget om så behövs med hänsyn till ändamålet med vården. Detta beslut kan överklagas. Var tredje månad övervägs om ett sådant beslut fortfarande behövs.

Möjligheten att begränsa umgänget gäller i förhållande både till förälder och till vårdnadshavare. Även umgänge med andra personer än föräldrar/vårdnadshavare kan begränsas, men då i enlighet med stöd av socialtjänstens allmänna befogenheter enligt 11 § 4 st LVU. Ett sådant beslut kan inte överklagas.

Om föräldrarna själva inte tar initiativ till att träffa barnet kan aktiva insatser behövas från socialtjänsten så att barnets rätt till umgänge tillgodoses. Både praktisk och ekonomisk hjälp från socialtjänsten kan behövas. Föräldrarnas ekonomi får inte avgöra huruvida umgänget kan komma till stånd eller ej. Eftersom barnet har rätt till kontakt med sitt ursprung ska socialtjänsten ur vårdanslaget betala de faktiska kostnaderna för umgänget.

Överväganden och omprövningar

Socialnämnden ska vid vård enligt 4 kap 1 § SoL och vid vård enligt 2 § LVU (miljöfallen) minst en gång var sjätte månad överväga om vården fortfarande behövs (6 kap 8 § SoL resp. 13 §

LVU). Vid vård enligt 3 § LVU (beteendefallen) ska nämnden inom sex månader från verkställigheten pröva om vård med stöd av LVU ska upphöra (13 § LVU). Därefter prövas frågan fortlopande inom sex månader från senaste prövning.

Om regler och rutiner för överväganden och omprövningar, se stadens riktlinjer ”Barn- och ungdomsärenden”.

Omplacering

Barnets vårdbehov kan förändras över tiden så att det behöver ytterligare insatser utöver den vård som vanligtvis ges i ett familjehem. I första hand bör då prövas om stödinsatser till barnet och/eller till familjehemmet räcker för att barnets behov ska tillgodoses. Om det visar sig att barnet ändå inte utvecklas tillräckligt väl eller om familjehemmet inte orkar kan en omplacering till en annan vårdform eller till ett annat familjehem behöva övervägas. Eftersom en separation från familjehemmet riskerar att bli ett ytterligare trauma för barnet bör en omplacering bara göras när inga andra möjligheter finns att lösa de problem som uppstått.

De förändrade förhållandena måste diskuteras med föräldrarna och barnet självt efter ålder och mognad.

Det är den placerande nämnden som beslutar både om tillkommande insatser och om omplacering.

Om barnet omplaceras ska det inte längre vara folkbokfört hos det tidigare familjehemmet utan hos föräldrar eller i det nya familjehemmet. Socialnämnden bör så fort som möjligt se till att folkbokföringen ändras.

Omplacering när LSS är tillämplig

Om barnet är placerat som en insats enligt LSS får den placerande nämnden besluta om tillkommande LSS-insatser samt om omplacering till annat familjehem eller bostad med särskilt service för barn. Det är inte möjligt att med stöd av LSS placera i ett HVB som endast har tillstånd för vård enligt SoL och LVU. Däremot kan vård enligt SoL och LVU för ett funktionshindrat barn ges t.ex. i en bostad med särskild service för barn och unga enligt LSS 9 § p. 8.

Ett barn som tillhör LSS’ personkrets kan på grund av social situation och beteende behöva vårdas på HVB som inte har tillstånd för vård enligt LSS. En utredning enligt 11 kap 1 och 2 §§ SoL måste då göras och beslut fattas om insats enligt SoL eller om vård enligt LVU.

Omplacering mot föräldrarnas eller familjehemmets önskan

Om socialnämnden finner att det familjehem som barnet vårdas i är olämpligt ska avtalet sägas upp och barnet flyttas därifrån. Om föräldrarna inte vill att barnet ska flyttas till ett annat familjehem kan de, om barnet vårdas enligt SoL eller LSS, bestämma att barnet ska flytta hem. Om bakgrunden i ärendet är att det finns grund för vård enligt LVU, men föräldrarna samtyckt till vården, kan socialnämnden då behöva överväga om barnets förhållanden ger anledning till ett beslut om omedelbart omhändertagande enligt 6 § LVU eller en ansökan om vård enligt LVU.

Om barnet vårdas i familjehemmet med stöd av LVU är det socialnämnden som bestämmer var barnet ska vistas under vårdtiden (11 § LVU). Om barnet behöver omplaceras ska nämnden fatta ett nytt beslut om den nya placeringen. Beslutet kan överklagas av föräldrarna och av barnet själv om det fyllt femton år.

Om nämnden kommer fram till att en hemflyttning är till allvarig skada för barnet, ska nämnden besluta om tillfälligt flyttningsförbud i avvaktan på länsrättens beslut (27 § LVU). Länsrättens beslut kan överklagas av föräldrarna och av barnet om det fyllt femton år.

Familjehemsföräldrar kan inte överklaga ett beslut om att barnet ska flyttas från familjehemmet.

Familjehem kan bli kontaktfamilj

För att barnet ska slippa bryta relationerna till familjehemsföräldrar och –syskon kan det f.d. familjehemmet vara kvar som kontaktfamilj efter det att barnet omplacerats eller flyttat tillbaka

till sina föräldrar. Förutsättningen är att parterna önskar en sådan lösning och att det finns grund för att bevilja bistånd i form av kontaktfamilj enligt 4 kap 1 § SoL eller 9 § 6 p. LSS.

Om familjehemsföräldrarna separerar

Familjehemsföräldrar som separerar kan inte själva bestämma hos vilken av dem som det placerade barnet ska bo, utan socialnämnden måste göra en särskild utredning i frågan och fatta nytt placeringsbeslut grundat på en ny vårdplan.

Upphörande av vård

Till grund för beslut om vården ska upphöra ska ligga en bedömning av om målen i vårdplanen uppnåtts för barnet och om förhållandena i hemmet har förändrats på ett sådant sätt att det är till barnets bästa att återvända dit. Som en del av underlaget för denna bedömning kan det i många fall vara motiverat att inhämta utlåtande om barnets psykiska status samt psykologbedömning av konsekvenserna av en flyttning från familjehemmet.

Den placerande stadsdelsnämnden är ansvarig för utredning och beslut i fråga om upphörande av vård även om vårdnadshavaren flyttat.

Vård enligt 4 kap 1 § SoL

Om barnet/den unge vårdas enligt SoL kan vårdnadshavaren eller den unge aktualisera ett upphörande av vården. Principen är då att vården ska avslutas omedelbart, men först måste socialtjänsten bedöma om syftet i vårdplanen uppnåtts och, om så inte är fallet, pröva om skäl föreligger för ansökan om vård enligt LVU eller om det finns indikationer för flyttningsförbud enligt 24 § LVU. Denna prövning ska ske utan dröjsmål. Om skäl för ingripande inte föreligger beslutar arbetsledare om upphörande av vård och beslutet anmäls till nämnden.

Vård enligt 2 och 3 § LVU

Om barnet vårdas med stöd av LVU kan vårdnadshavaren eller den unge själv när som helst begära att vården ska upphöra. Begäran kan ske muntligt eller skriftligt. När en begäran inkommit ska en utredning inledas utan dröjsmål.

I dokumentationen redogörs för orsaken till placeringen, barnets utveckling under vårdtiden, vårdnadshavarens förhållanden, barnets kontakt med föräldrarna under vårdtiden samt för kontakten mellan föräldrarna och familjehemmet. Till beslutsunderlaget bifogas gällande vårdplan, som tjänar som utgångspunkt för ställningstagandet till om vården ska upphöra. En prövning bör även göras av om det föreligger indikationer för flyttningsförbud enligt 24 § LVU.

Beslut om upphörande av vård fattas av stadsdelsnämnden. Vårdnadshavaren och den unge delges beslutsunderlagen, de har rätt att närvara vid nämndens sammanträde och på samma sätt som inför placeringen har de rätt till ombud respektive offentligt biträde. Nämndens beslut kan överklagas enligt 16 kap 3 § SoL.

När barnet blir myndigt

När det placerade barnet fyller 18 år upphör tidigare beslut om vård enligt SoL formellt att gälla eftersom det grundat sig på vårdnadshavarens samtycke. Den unge behöver emellertid ofta bo kvar i familjehemmet, eftersom han eller hon i högre grad än andra ungdomar är i behov av fortsatt psykosocialt stöd från vuxna.

Det är den unge själv som ansöker om bistånd i form av fortsatt placering i familjehemmet och som undertecknar den nya vårdplan som upprättas. Beslut om fortsatt vård kan fattas av arbetsledare. Beslutet anmäls till nämnden.

Vård med stöd av 2 § LVU upphör när den unge fyller 18 år, men socialnämnden bör ändå fatta ett formellt beslut om vårdens upphörande.¹⁶ På samma gång som beslut fattas om att vår-

¹⁶ Att ett särskilt beslut bör fattas om upphörande av vården när den unge fyller 18 år finns ej angivet i LVU, utan är en rekommendation från Socialstyrelsen i serien Allmänna råd (Till-

den ska upphöra kan nämnden besluta att på ansökan av den unge bevilja bistånd enligt SoL i form av fortsatt vård i familjehemmet

Tidsgränsen för den fortsatta placeringen bör sättas till den tidpunkt då den unge gått ut gymnasiet, dock längst till 21 års ålder, vilket motsvarar gränsen för föräldrars försörjningsansvar enligt föräldrabalken (7 kap 1 § FB). Ungdomar med speciella svårigheter, t.ex. funktionshinder, kan behöva vara kvar i familjehemmet ytterligare något år för att hinna slutföra sin skolgång.

Vården i familjehemmet ska bedrivas i samråd med socialtjänsten (6 kap 4 § SoL).

Socialtjänsten ansvarar för att den vård som ges är god. Liksom tidigare ska socialtjänsten hålla sig väl förtrogen med förhållandena i familjehemmet och ge stöd både till den unge och till familjehemsföräldrarna genom personliga besök i familjehemmet och på annat lämpligt sätt (5 kap 1 c § SoF). Nämndens skyldighet att överväga vården var sjätte månad bortfaller när den unge fyllt 18 år, men för Stockholms stad gäller att en skriftlig rapport med samma innehåll som ett övervägande ska göras till stadsdelsnämnden en gång per år. Den unge ska ges tillfälle att själv yttra sig i samband med rapporten och hans eller hennes synpunkter ska redovisas för nämnden.

Överflyttning av vårdnad

Vårdnaden om barn kan under vissa förutsättningar flyttas till en eller två särskilt förordnade vårdnadshavare. Bestämmelserna om detta finns i 6 kap FB, där det stadgas att vårdnadsöverflyttning kan göras vid brister i omsorgen om barnet (6 kap 7 § FB), vid långvarig vård i familjehem (6 kap 8 § FB) samt om båda föräldrarna har avlidit (6 kap 9 § FB).

Till särskilt förordnad vårdnadshavare ska enligt 6 kap 10 a § FB utses någon som är lämpad att ge barnet omvårdnad, trygghet och en god fostran. Två personer kan utses att gemensamt utöva vårdnaden om de är gifta med varandra eller bor tillsammans under äktenskapsliknande förhållanden. (Om de särskilt förordnade vårdnadshavarna senare separerar måste därför en av dem utses till ensam vårdnadshavare för barnet.) För syskon ska samma person utses till vårdnadshavare om inte särskilda skäl talar emot det.

En vårdnadsöverflyttning måste inte ske till familjehemsföräldrarna. I vissa fall kan det vara lämpligare att låta familjehemsplaceringen bestå och istället flytta vårdnaden till en eller två neutrala vårdnadshavare.

Den som är vårdnadshavare för barnet är i normalfallet också dess förmyndare med uppgift att förvalta barnets ekonomiska angelägenheter. En särskilt förordnad vårdnadshavare blir alltså även särskilt förordnad förmyndare över vars verksamhet överförmyndarnämnden har tillsyn. Kopia av tingsrättens beslut om att utse särskilt förordnad vårdnadshavare för barnet ska därför skickas till överförmyndarnämnden.

Ibland kan det finnas skäl att utse en annan person än vårdnadshavaren till att vara särskilt förordnad förmyndare för barnet. Möjlighet finns också att utse en medförmyndare till en förmyndare som inte ensam kan handha förmynderskapet. Närmare upplysningar om dessa frågor finns i Svenska kommunförbundets cirkulär 2001:32.

Efter tre års placering

När barnet vistats i samma familjehem under tre år ska socialnämnden särskilt överväga om det finns skäl att ansöka om överflyttning av vårdnaden (6 kap 8 § SoL och 13 § LVU) till familjehemsföräldrarna. Syftet med överflyttning av vårdnaden är att skapa bättre möjligheter för kontinuitet och trygghet i vården. För att bestämmelsen ska tillämpas krävs i allmänhet att barnet har fått en så stark bindning till sitt nya hem att barnet uppfattar det som sitt eget samt att en återförening av barn och biologiska föräldrar ter sig helt orealistisk.

Vid övervägandet ska socialtjänsten noga väga skäl för och emot en vårdnadsöverflyttning. Särskilt ska beaktas hur umgänget med de biologiska föräldrarna sett ut och hur det fungerat. Socialtjänstens ställningstagande ska utgå från vad som är bäst för barnet och det ska motiveras och dokumenteras väl.

lämpning av lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, SOSFS 1997:15 s. 74). Vård med stöd av 3 § LVU gäller till den unge fyller 21 år.

Frågan om vårdnadsöverflyttning tas upp vid varje övervägande/omprövning av vården och kommenteras i det dokument som föreläggs stadsdelsnämnden. Prövningen behöver inte göras lika omfattande varje gång. Om den första utredningen i frågan talat emot en vårdnadsöverflyttning och om förhållandena inte förändras, räcker det i fortsättningen med en mer summarisk bedömning och redogörelse.

Rutiner

Om det praktiska förfarandet vid vårdnadsöverflyttning – se riktlinjerna ”Vårdnad, boende, umgänge och namn”.

När tingsrättens dom om vårdnadsöverflyttning vunnit laga kraft är familjehemsföräldrarna inte längre familjehem utan särskilt förordnade vårdnadshavare. I och med att barnet fått nya vårdnadshavare har grunderna för vård enligt SoL eller LVU bortfallit. Beslut ska därför fattas om upphörande av vården och både barnets personakt och familjehemsakten avslutas i paraplysystemet.

Om de nya vårdnadshavarna ska få fortsatt ekonomisk ersättning betraktas de som uppdragstagare och utbetalning av ersättningar sköts genom stadens system för utbetalning av löner. Uppgifter som rör uppdraget förs i ett särskilt diarium. Inga löpande journalanteckningar ska göras. Ärendet följs upp en gång per år.

När vården upphört har placeringskommunen inte längre rätt att uppbära ersättning enligt 8 kap 1 § SoL eller 20 § LSS. Föräldrarna ska underrättas om detta.

Socialtjänstens ansvar

Efter vårdnadsöverflyttningen bortfaller placeringskommunens ansvar för annat bistånd än arvode och omkostnadsersättning (se nedan). Placeringskommunen kan inte heller fatta nya beslut angående barnet. Det är istället vistelsekommunen som har ansvar för att stödja de nya vårdnadshavarna enligt bestämmelserna i 5 kap 1 § SoL om skyldigheten att tillgodose det särskilda behov av stöd och hjälp som kan föreligga efter en vårdnadsöverflyttning.

Om barnet eller familjehemmet bedöms vara i behov av stöd även efter byte av vårdnadshavare är det lämpligt att placeringskommunen - redan innan vårdnadsöverflyttningen är klar - medverkar till överläggningar med vistelsekommunen om hur det fortsatta stödet kan ges.

Fortsatt ekonomisk ersättning – avtal

Efter en vårdnadsöverflyttning kan placeringskommunen fortsätta att ge skälig ersättning till de nya vårdnadshavarna (6 kap 11 § SoL). Skälig ersättning till vårdnadshavaren motsvarar det arvode som tidigare utbetalats till familjen, förutsatt att socialtjänsten bedömer kraven på arbetsinsats och tidsåtgång som oförändrade, samt ersättning för omkostnader i den mån barnets egna medel i form av barnbidrag, underhållsstöd, barnpension etc. inte är tillräckliga. Arvodet räknas upp varje år i enlighet med Svenska Kommunförbundets rekommendationer. Omkostnadsersättningen ska schabloniseras och omfatta förutsägbara kostnader. Den framräknade schablonen för omkostnadsersättning ska reduceras med alla typer av ersättningar/bidrag som kan komma barnet till del.

Ett familjehemsarvode som varit förhöjt på grund av funktionshinder hos barnet, kan komma att reduceras om vårdbidrag beviljas för barnet.

Den fortsatta ekonomiska ersättningen behandlas i skattehänseende m.m. som vanliga familjehemsersättningar.

Stadsdelsnämndens åtaganden regleras i ett avtal med de nya vårdnadshavarna. Avtalet utformas så att det åligger familjehemmet att anmäla om barnets eller familjehemmets förhållanden förändrats på någon väsentlig punkt. Uppföljning från socialtjänstens sida sker en gång per år genom samtal med vårdnadshavarna samt kontroll av att barnet är folkbokfört hos dem och av att barnet går i den skola som uppgetts av vårdnadshavarna. Det som framkommer vid uppföljningen antecknas och förvaras på betryggande sätt.

Avtalet gäller tillsvidare och så länge vårdnadshavarna har barnet i sin vård, men upphör när barnet fyller 18 år eller vid den senare tidpunkt då den unge slutar gymnasieskolan, dock senast då han eller hon fyller 21 år.

Avtalet undertecknas av de nya vårdnadshavarna samt familjevårdsinspektör och ansvarig arbetsledare. Stadsdelsnämndens delegationsordning avgör huruvida tjänsteman eller nämnd ska besluta för stadens räkning. Mall för avtal finns i paraplysystemet.

Om inget avtal träffas mellan placeringskommunen och den nya vårdnadshavaren upphör placeringskommunens ansvar. Vårdnadshavaren kan då istället söka stöd från sin hemkommun i enlighet med 5 kap 1 § SoL.

Barnets försörjning

De särskilt förordnade vårdnadshavarna har inte någon försörjningsskyldighet gentemot barnet, utan den skyldigheten ligger kvar hos de biologiska föräldrarna, som ska fortsätta att betala underhåll för barnet. Underhållsbidraget utbetalas till de särskilt förordnade vårdnadshavarna. Det beräknas enligt bestämmelserna i föräldrabalken och kan fastställas i dom eller genom ett avtal mellan barnets föräldrar och de nya vårdnadshavarna.

Om föräldrarna betalar begränsat eller inget underhållsbidrag alls kan vårdnadshavarna ansöka om underhållsstöd från försäkringskassan. Underhållsstödet kan utbetalas i förhållande till båda föräldrarna.

Om den ena eller båda föräldrarna är avlidna har barnet rätt till barnpension från försäkringskassan. Vårdnadshavaren ska ansöka om och uppbära sådan pension för barnets räkning. Barnet kan också ha rätt till andra pensionsförmåner, t.ex. från privata pensions-försäkringar. Vårdnadshavaren får använda alla typer av pensioner i sin helhet till barnets behov.

Allmänt barnbidrag utbetalas till den särskilt förordnade vårdnadshavaren, som även har rätt att, i förekommande fall, uppbära föräldrapenning.

Särskilt förordnad vårdnadshavare kan, till skillnad från familjehemsförälder, uppbära vårdbidrag för barnet (9 kap 4 § AFL).

Umgänge efter vårdnadsöverflyttning

Även efter en vårdnadsöverflyttning har barnet rätt till och behov av umgänge med föräldrar och andra närstående. Det är i första hand de nya vårdnadshavarna som ska se till att umgänget kommer till stånd och fungerar på ett tillfredsställande sätt. En överenskommelse om umgänge som träffats under placeringstiden kan fortsätta att gälla om det är lämpligt.

Om föräldrarna inte själva har möjlighet att bekosta t.ex. sina egna resor i samband med umgänge, kan de ansöka om ekonomiskt bistånd i sin hemkommun/stadsdel.

Om föräldrarna och de nya vårdnadshavarna inte kan komma överens om umgänget kan föräldrarna vända sig till tingsrätten för att få sin rätt till umgänge med barnet prövad. I samband med prövningen av umgänget kan tingsrätten pröva om umgänget behöver ske i närvaro av kontaktperson. Om tingsrätten förordnar om kontaktperson är det socialnämnden i barnets nya hemkommun som utser den som ska utföra uppdraget.

De kostnader för juridiskt biträde som de särskilt förordnade vårdnadshavarna kan få¹⁷ vid en familjerättslig tvist som initieras av föräldrarna ska i första hand täckas av rättsskyddet i vårdnadshavarnas hemförsäkring eller genom allmän rättshjälp. För kostnader som inte täcks av försäkring eller rättshjälp kan socialnämnden ge skälig ersättning med stöd av bestämmelserna i 6 kap 11 § SoL. Frågan regleras i avtalet med de nya vårdnadshavarna.

Överflyttning av ärende

Överflyttning till annan kommun

Grundprincipen i socialtjänstlagen är det sammanhållna vårdansvaret, som innebär att den kommun som fattat beslut om vistelse i familjehem behåller ansvaret för biståndsinsatser och vissa stöd- och serviceinsatser under placeringstiden. Ett ärende som rör ett placerat barn kan dock

¹⁷ Frågan om barnets rätt till eget ombud vid vårdnadstvister är under utredning.

flyttas från placeringskommunen till en annan socialnämnd om överflyttning bedöms vara det bästa för barnet.

Frågan om det är lämpligt att överflytta ett ärende får avgöras efter individuell bedömning i det enskilda fallet. Om vårdnadshavaren flyttar från placeringskommunen för att bo permanent i en annan kommun kan den nya kommunen vara bättre lämpad att hålla kontakten med vårdnadshavaren och ärendet bör då överflyttas dit. En överflyttning till barnets vistelsekommun kan komma ifråga för barn som i späd ålder långsiktigt placerats i familjehem eller för ungdomar som är på väg att flytta från familjehemmet till egen bostad i vistelsekommunen.¹⁸

Om regler och rutiner för överflyttning, se riktlinjerna ”Barn- och ungdomsärenden”

Överflyttning till annan stadsdelsnämnd

Vårdnadshavare flyttar ofta mellan kommuner och mellan stadsdelsområden i Stockholm.

I familjevården ska försiktighet iaktas med överflyttningar på grund av barnets rätt till kontinuitet och sammanhang. Överflyttning kan ske om det är till gagn för barnet och för vården. Det finns inget hinder för en stadsdelsnämnd att genom avtal anlita en familjevårdsinspektör i en annan stadsdelsnämnd för att som uppdragstagare hjälpa nämnden att ha kontakt med föräldrarna.

Dokumentation

De grundläggande principerna för dokumentation om vården i familjehem är samma som för socialtjänsten i övrigt och framgår av riktlinjerna ”Handläggning och dokumentation inom socialtjänsten”.

Alla anteckningar och beslut i ärendet dokumenteras löpande i paraplusystemet. Det som gäller barnet och dess vård dokumenteras i barnets akt, det som gäller familjehemmet förs i familjehemsakten och det som rör en förälders egen behandling förs i den förälderns personakt.

Barnets akt

Till barnets akt hör utredning enligt 11 kap 1 och 2 §§ SoL samt familjehemsutredning, beslut om vård, journalanteckningar om hur vården fortlöper, arbetsplaner, umgängesplaner, överväganden, omprövningsbeslut, beslut angående umgänge m.m.

Barnet har rätt att ta del av handlingar som rör barnet självt utifrån sin mognad och lämpligheten av att barnet tar del av aktmaterialet.

Handlingar som gäller placerade barn är undantagna från bestämmelserna om gallring i socialtjänstlagen (12 kap 4 § SoL). Syftet med bestämmelsen är att barnet senare i livet ska kunna ta del av uppgifter om sin barndom och uppväxt, varför det blivit placerat och hur förhållandena varit under placeringen. För att detta ska vara möjligt behöver allmänna uppgifter om familjehemmet finnas i barnets personakt.

Familjehemmets akt

Personakt för familjehem läggs upp så snart utredning inletts och oavsett om familjen kommer att anlitas eller inte. Akten läggs upp på betalningsmottagaren. I familjehemsakten förvaras all dokumentation som rör familjehemmet och dess medlemmar, men inte om andra familjehemsplacerade barn.

Om familjehemsutredningen avbryts eller om utredningen inte leder till placering ska redogörelse för orsaken dokumenteras i familjehemsakten.

Avtalet mellan socialtjänsten och familjehemmet om de villkor som ska gälla för uppdraget förvaras i familjehemsakten, liksom arbetsplaner och ekonomiska överenskommelser som upprättas efter hand. I familjehemsakten dokumenteras också viktiga personliga uppgifter om familjehemmet som inte direkt berör vården av barnet.

Barnet har om det bedöms lämpligt rätt att ta del av handlingar som rör barnet.

Utredningar och beslut med anledning av anmälan mot familjehem dokumenteras och förvaras i familjehemmets personakt. Om uppgifter framkommit som påverkar barnets förhållandens

¹⁸ Exempelen från ”Stärkt skydd för barn i utsatta situationer m.m.”, prop. 2002/03:53 sid. 93

ska resultatet av utredningen och beslut delges vårdnadshavaren. Kopia av utredningen förvaras då även i barnets personakt.

Handlingar om familjehem hanteras i enlighet med bestämmelserna i 7 kap 4 § SekrL. Uppgifter om familjehemmets personliga förhållanden får således inte lämnas ut utan deras medgivande, vilket t.ex. innebär att barnets föräldrar inte har rätt att få veta vilken ersättning som socialtjänsten betalar till familjehemmet.

Familjehemsakter gallras efter fem år efter senast anteckningen. Om registerledaren (= betalningsmottagaren) är född den 5:e, 15:e eller 25:e i månaden ska akten sparas för forskningsändamål. Vid avslutning av ett familjehemsärende är det viktigt att gå igenom familjehemsakten och se till att där inte finns några handlingar som egentligen bör förvaras i barnets akt.

Statistik

Socialtjänsten är skyldig att föra en förteckning över de barn som enligt socialnämndens beslut eller medgivande vistas i familjehem eller annat enskilt hem. Förteckningen görs på formulär som Socialstyrelsen fastställer. En kopia av förteckningen inges till länsstyrelsen senast den 31 januari (7 kap 1 § Sof).

Stadsdelsförvaltningarna är också skyldiga att årligen lämna underlag till stadens egen uppföljning av familjehemsvården samt till Socialstyrelsens årsstatistik

Sekretess

Familjehem omfattas av socialtjänstsekretessen såtillvida att uppgifter om deras egna personliga förhållanden inte kan lämnas ut utan deras medgivande eller menprövning.

Familjehemsföräldrarna själva är däremot inte bundna av sekretesslagens bestämmelser och inte heller av någon annan lagreglerad tystnadsplikt. De kan därför, som alla andra föräldrar, lämna de uppgifter om barnet som behövs vid kontakter med exempelvis skola och barnomsorg.

När familjehemmet får sitt uppdrag ska nämnden erinra det om att handskas försiktigt med uppgifterna om barnet och dess anhöriga. Socialnämnden får lämna familjehemmet den information som behövs för att vården ska kunna genomföras (1 kap 5 § SekrL).

Övriga frågor

Barnets ekonomi

Barns pensionsförmåner

Barnet har rätt till barnpension om den ena eller båda föräldrarna är avlidna. Barnpensionen utgår enligt bestämmelserna i det allmänna pensionssystemet. Barnet kan också ha rätt till pension från annat håll, t.ex. privata pensionsförsäkringar.

Den av barnets föräldrar som lever ska ansöka om och uppbära pension för barnets räkning. Om inget annat bestämt kommer barnpensionen att utbetalas till den efterlevande föräldern.

Om båda föräldrarna är avlidna ska barnets vårdnadshavare ansöka om pensionerna.

Socialnämnden har inte rätt att uppbära barnets pensionsförmåner och kan inte kräva att den efterlevande föräldern ska betala utöver vad kommunen lagligen har rätt att ta ut i ersättning för barnets vård.

För att säkerställa att pensionen kommer det placerade barnet till godo är socialnämnden enligt 5 kap 3 § p 3 SoF skyldig att alltid göra en anmälan till överförmyndarnämnden i barnets hemkommun.

Barnets sparpengar

Det förekommer att familjehemsföräldrar, eller de särskilt förordnade vårdnadshavarna, vill spara pengar för barnets räkning. Detta är likställt med att ge barnet en penninggåva.

Ett barns vårdnadshavare, ansvarar för att barnets pengar förvaltas och används på ett sätt som är till nytta för barnet. Detta gäller oavsett hur barnet fått dessa pengar. En förälder som är

vårdnadshavare kan således komma över och använda barnets tillgångar. Föräldrar som inte är vårdnadshavare kan inte få tillgång till barnets pengar.

De familjehemsföräldrar som vill spara för barnets räkning bör lämpligen spara i eget namn. Pengarna kan sedan ges som gåva när barnet blir myndigt eller senare.

Den som vill spara för barnets räkning i barnets namn, men samtidigt vill spärra pengarna, ska anmäla till överförmyndaren att förvaltningen av egendomen ska stå under överförmyndarens kontroll. En sådan skriftlig begäran ska göras redan innan sparandet börjat eller gåvan skänkts. Begäran kan inte göras i efterhand.

Om barnet avlider kommer pengar och andra tillgångar att tillfalla barnets dödsbo, det vill säga barnets föräldrar.

Arv och testamente

Familjehemsplaceringar och överflyttning av vårdnaden ändrar inte på arvsordningen. Barnet ärver sina biologiska föräldrar, oavsett om dessa är vårdnadshavare för barnet eller ej. Barnet ärver även övriga anhöriga på samma sätt som barn som växer upp med sina föräldrar.

Om familjehemsföräldrar eller särskilt förordnade vårdnadshavare vill att barnet ska arva dem måste de upprätta testamente till förmån för barnet.

Ungdomars kostnadsansvar

Ungdomar som under placeringstiden får inkomst av eget arbete medan de bor kvar i familjehemmet bör, som andra ungdomar i den situationen, bidra till sina grundkostnader, d.v.s. uppehälle och bostad.

Vad som är rimligt för den unge att betala bedöms med vägledning av Konsumentverkets publikationer om hushållsekonomi (se www.konsumentverket.se).

Om den unge arbetar och betalar en del av sina kostnader själv ska familjehemmets ersättning omprövas och reduceras.

Familjehemmets sociala förmåner från försäkringskassan

Tillfällig föräldrapenning

Familjehemsförälder har rätt till föräldrapenning på samma sätt som biologiska föräldrar (4 kap 2 § b AFL).

Allmänt barnbidrag

Om barnet vårdas med stöd av SoL och LVU ska barnbidraget utbetalas till familjehemmet och omkostnadsersättningen reduceras med motsvarande belopp. Om vården sker med stöd av LSS bestämmer föräldrarna om barnbidraget ska utbetalas till familjehemmet.

Det familjehemsplacerade barnet berättigar inte till flerbarnstillägg (2 a § lagen om allmänt barnbidrag).

Högekostnadsskydd för läkarvård och mediciner

Samtliga barn i familjehemmet, inklusive det familjehemsplacerade barnet, omfattas av ett gemensamt högekostnadsskydd för läkarvård respektive medicin.

Bostadsbidrag

Familjehemmet kan vara berättigat till bostadsbidrag för det placerade barnet. Även föräldrar som har barnet boende hos sig för regelbundet umgänge kan ha rätt till bostadsbidrag. Närmare upplysningar om aktuella regler för bostadsbidrag finns hos försäkringskassan.

Barnets företrädare

Barn har i många sammanhang rätt enligt lag att göra sin röst hörd och att få sin vilja beaktad (3 kap 5 § SoL, 1 § LVU, 6 kap 19 § FB m.m.). I vissa fall har barnet också rätt att föra sin egen talan som part t.ex. i ett mål enligt LVU, men för det mesta företräds barnet av någon vuxen

person, antingen en förälder eller en person som förordnats till uppdraget av en myndighet. Vem som företräder barnet i olika sammanhang framgår av riktlinjerna "Barn- och ungdomsärenden".

Kan familjehemsföräldrar företräda barnet?

Familjehemsföräldrar har inte en sådan juridisk ställning i förhållande till barnet att de kan företräda barnet på samma sätt som föräldrar normalt gör.

Om barnet vårdas med stöd av SoL är det fortfarande föräldrarna/vårdnadshavarna som har det rättsliga ansvaret och företräder barnet. Genom att begära eller samtycka till vård enligt SoL kan föräldrarna dock sägas ha medgett att familjehemsföräldrarna får fatta sådana beslut som behövs för att vården ska kunna genomföras. Familjehemsföräldrar har därför rätt att prata med barnomsorgen, skolan och hälso- och sjukvården om barnets situation.

Om barnet vårdas med stöd av LVU har socialnämnden rätt att fatta beslut som är nödvändiga för att vården ska kunna genomföras. Nämnden eller den åt vilken nämnden har uppdragit vården ska ha uppsikt över den unge och i den utsträckning det behövs bestämma om hans eller hennes personliga förhållanden (11 § LVU).

Familjehemsföräldrarna har nämndens uppdrag att genomföra vården och får fatta de beslut som omfattas av uppdraget. De har däremot inte rätt att företräda barnet eller att bestämma för barnets räkning utöver vad som behövs för att genomföra den beslutade vården.

Barnets namn

Förnamn

Om barnet placeras i familjehem tidigt efter födelsen kan frågan uppkomma om vilket förnamn barnet ska ha och vem som bestämmer namnet.

Det är barnets vårdnadshavare som bestämmer vad barnet ska heta och som ska anmäla barnets för- och efternamn till skattemyndigheten inom tre månader efter barnets födelse. För vidare information om namn, se stadens riktlinjer "Vårdnad, boende, umgänge och namn" (KS 2003).

Det är också föräldrarna som bestämmer om hur en eventuell namngivningsceremoni ska gå till. Föräldrarna kan själva ordna med en ceremoni eller lämna medgivande till familjehemmet att göra detta.

Om föräldrarna saknar förmåga att såväl vårda barnet som att ta ställning i namnfrågan finns skäl att överväga om barnet behöver en särskilt förordnad vårdnadshavare.

Efternamn

För ett barn som har stor tillhörighet till sitt familjehem kan ibland fråga uppkomma om att barnet ska byta sitt eget efternamn till det som familjehemsföräldrarna har.

I 8 § namnlagen finns bestämmelser som gör det möjligt för familjehemsplacerade barn att byta till ett namn som bärs av den ena eller bägge familjehemsföräldrarna. Närmare information om hur namnbyte går till finns i riktlinjerna "Vårdnad, boende, umgänge och namn" (KS 2003).

Det är inte tillåtet att utan vidare börja kalla barnet vid familjehemmets efternamn.

Yttrande till passmyndighet

För att polismyndighet ska kunna utfärda pass för underårig krävs vårdnadshavarnas ansökan eller samtycke. Om en vårdnadshavare inte kan anträffas eller utan giltigt skäl ställer sig avvisande kan socialnämnden tillstyrka att pass utfärdas. I dessa fall kommer en anmodan om yttrande från passmyndighet (3 § passförordningen). Yttrandet ska innehålla redogörelse för skälen till att vårdnadshavaren inte lämnat sitt samtycke eller kunnat höras. Socialnämnden ska också yttra sig över om hinder föreligger för utfärdande av pass, t.ex. risk för att barnet blir bortfört.

Livsåskådningsfrågor

Religionsutövning

Familjehemsplacerade barn kommer från hem som tillhör olika religioner eller ingen religion alls. För att barnet inte ska förlora kontakten med sitt ursprung, sin familj, släkt och kultur kan barnet behöva hjälp att utöva sin religion, t.ex. genom att familjehemmet eller någon annan lämplig person ansvarar för att barnet kommer till kyrkan, moskén eller motsvarande.

Ett barn bör inte mot sin vilja tvingas att tillhöra något trossamfund eller att delta i religiösa ceremonier. Barn som fyllt 12 år kan inte inträda i eller utträda ur ett trossamfund utan eget samtycke (4 § lagen om trossamfund).

Dop och konfirmation

Dopet är en religiös ceremoni genom vilken barnet tas upp som medlem i kyrkan och församlingen. Endast vårdnadshavaren kan besluta om dop.

Konfirmation inom Svenska kyrkan innebär en bekräftelse av dopet och äger vanligen rum när barnet är 14-15 år gammalt. Barnet bör varken tvingas eller nekas att konfirmera sig, utan det är barnets egen inställning som måste vara avgörande. Frågan om konfirmation bör diskuteras med barnets föräldrar/vårdnadshavare.

Begravning

Om barnet avlider under placeringen är det i första hand barnets vårdnadshavare och anhöriga som bestämmer om begravningen. Om de inte vill befatta sig med detta bör socialnämnden försöka få vårdnadshavarnas samtycke till att socialnämnden ordnar begravningen i samråd med familjehemmet.

Kostnaderna för begravningen av barn i familjehem betalas normalt genom den olycksfallsförsäkring som tecknas av Stockholms stad för barnets räkning i samband med placeringen (se nedan under rubrik "Försäkringsskydd").

Familjehemsplacering utomlands

När ett barn vårdas i familjehem har socialnämnden ansvar för att barnet får god vård och fostern m.m. och för att familjehemmet ges råd, stöd och annan hjälp. Nämnden ska därför noga följa vården genom besök i familjehemmet och samtal med barnet och andra berörda. Om så behövs ska nämnden kunna ingripa med direkta åtgärder för att hjälpa barnet och familjehemmet, t.ex. genom beslut om flyttningsförbud eller genom att ansöka om vård enligt LVU.

Om familjehemmet är beläget i ett annat land är det av praktiska skäl svårt för nämnden att utöva sitt ansvar för vården och LVU är inte möjlig att tillämpa eftersom myndighetsutövning inte kan ske utomlands. Placeringar utomlands bör därför inte förekomma annat än i yttersta undantagsfall, till exempel om det familjehem där barnet redan vistas flyttar utomlands. Placering i familjehem i ett annat land ska göras i samråd med myndigheter på orten och vara begränsade i tiden till högst sex månader. I första hand ska andra lösningar prövas, t.ex. vårdnadsöverflyttning.

När barn placeras från utlandet

Det förekommer att en socialnämnden får kännedom om att en myndighet i ett annat land placerat barn i en familj i Sverige. Nämnden bör då ta kontakt med den myndighet som placerat barnet i Sverige för att informera sig om barnets familjeförhållanden, anledningen till placeringen, speciella vårdbehov och på vilket sätt den utländska myndigheten tar ansvar för barnets omvårdnad, försörjning, eventuella skolgång samt hälso- och sjukvård. Nämnden bör också ta reda på den placerande myndighetens möjligheter att ingripa om placeringen misslyckas och på vad som är avtalat mellan myndigheten och familjehemmet.

Socialnämnden bör informera den placerande myndigheten om den svenska lagstiftning som är tillämplig vid placering av barn: socialtjänstlagen, skollagen, folkbokföringslagen, föräldrabalken samt hälso- och sjukvårdslagen.

Uppehållstillstånd och folkbokföring

Socialnämnden ska hos Migrationsverket förvissa sig om att barnet har rätt att vistas i Sverige. Barn från de nordiska länderna behöver inget uppehållstillstånd här.

Den som har rätt att vistas i Sverige ska vara folkbokförd där han eller hon är bosatt (4 § Folkbokföringslagen).

Medgivande till privatplacering

Bestämmelserna i 6 kap 6 § SoL om medgivande till privatplacering är tillämplig även för barn som placerats av en myndighet i ett annat land. Grundregeln (6 kap 9 § SoL) är att medgivande beslutas av socialnämnden i vårdnadshavarens hemkommun. Om ingen av barnets vårdnadshavare är bosatt i Sverige blir det socialnämnden i den kommun där barnet ska tas emot eller redan har tagits emot som beslutar i frågan om medgivande.

Samarbete med den utländska myndigheten

I de fall då barnet ska fortsätta att vistas i Sverige bör socialnämnden komma överens med den utländska myndigheten om hur samarbetet kring barnet ska se ut.

Om det under placeringen framkommer information som gör att placeringen kan ifrågasättas ska den placerande myndigheten underrättas om detta och ges tillfälle att ingripa i vården. Om akuta ingripanden behövs vilar ansvaret på vistelsekommunen.

Ekonomiska ersättningar till familjehem

De familjehemsersättningar som rekommenderas i Svenska kommunförbundets cirkulär 2002:98 gäller för stadsdelsnämndernas familjevård samt för den familjevård som bedrivs vid socialtjänstförvaltningen. Aktuella rekommendationer om nivåer på arvoden och omkostnadsersättningar finns i Svenska kommunförbundets cirkulär. För år 2004 gäller beloppen i cirkulär 2003:90. Ändringar publiceras årligen på www.svekom.se/cirkular.

Rekommendationerna tillämpas i Stockholms stad med följande förtydliganden:

Omkostnadsersättning

Den omkostnadsersättning som utbetalas till familjehemmet består av en åldersfördelad schablon, som kallas grundkostnad, samt av tilläggskostnader som beräknas individuellt efter det placerade barnets speciella behov. Grundkostnaden är knuten till prisbasbeloppet och justeras årligen samt när barnet fyller 13 år.

Också för tilläggskostnader har Kommunförbundet vissa angivna belopp, men de avser endast vad som är den högsta ”skattefria” ersättningen. I tilläggskostnaden ingår utgifter för:

- a) läkarvård (utöver ett läkarbesök per år som ingår i grundkostnaden), tandvård, medicin och glasögon eller linser.
- b) barnomsorg enligt gällande taxa i vistelsekommunen.
- c) kostsamma fritidsaktiviteter som ishockey, balett, ridning samt för musiklektioner och musikinstrument eller motsvarande kostnader inom andra intresseområden. För att barnet ska kunna träffa kamrater och delta i olika aktiviteter krävs ofta att familjehemmet svarar för transporter. Milersättning för biltransport ersätts med högsta gällande skattefria belopp.
- d) Kontakter med föräldrar och andra närstående. Familjehemmet ersätts för eventuella merkostnader i samband med att barnets anhöriga besöker familjehemmet samt för reskostnader i samband med barnets besök hos föräldrar eller andra närstående. Långväga telefonsamtal kan vid behov ersättas särskilt.
- e) Extra utrustning, semesterresor med mera. Det är inte möjligt att ange några riktlinjer för denna typ av kostnader, utan en bedömning av vad som är rimligt måste göras i det enskilda fallet utifrån barnets behov och familjehemmets standard. En vägledande princip är att det

placerade barnet inte ska särbehandlas i familjehemmet. Socialtjänsten måste därför informera sig om familjens fritidsintressen och semestervanor för att bedöma vilka merkostnader som kan förväntas. Familjehemmet bör samtidigt informeras om vilka regler som gäller beträffande ersättning för sådana särskilda kostnader.

För samtliga tilläggskostnader gäller principen att de ska ha överenskommit i förväg mellan socialtjänsten och familjehemmet. Kostnader som är löpande eller förutsägbara schabloniseras och betalas ut månadsvis.

Uppgifter till skattemyndigheten

Familjehemsföräldrarna får i princip göra avdrag i deklarationen med ett belopp som svarar mot omkostnadsomkostnadsersättningen. Yrkade avdrag ska styrkas med originalkvitton, varför familjehemmet ska informeras om vikten av att spara verifikationer på utgifter för barnet.

Stadsdelsförvaltningen är skyldig att lämna kontrolluppgift till skattemyndigheten på alla utbetalningar som gjorts till familjehemmet.

Tillfälliga placeringar – jourhem

När ett barn tillfälligt placeras i ett anknytningshem ges arvode och omkostnadsersättning enligt vanlig familjehemstaxa. För kontrakterade jourhem, som har beredskap att ständigt ta emot barn för tillfälliga placeringar, gäller Kommunförbundets jourhemstaxa.

Försäkringsskydd

Genom stadens bolag S:t Eriks försäkring har det placerade barnet en kollektiv olycksfallsförsäkring hos Folksam (försäkring nr K 44000). Försäkringen ersätter kostnader som uppkommit till följd av olycksfall, t.ex. sjukvård och tandvård, och för bestående men samt för begravningskostnader.

Familjehemmet har genom S:t Eriks försäkring en ansvarsförsäkring, som ersätter skadestånd i samband med person- och sakskada som orsakats av det placerade barnet. Självrisken, som är ett basbelopp, ersätts genom stadsdelsnämnden, liksom mindre skador som barnet förorsakat familjehemmet.

Skador som förorsakas familjehemmet av besökande till barnet omfattas inte av kommunens ansvarsförsäkring, utan får bedömas utifrån omständigheterna i varje enskilt fall.

Ansvarsförsäkringen är ett komplement till den hemförsäkring som familjehemmet bör ha. Familjehemmet bör uppmanas kontrollera med sitt försäkringsbolag om hemförsäkringen omfattar även det placerade barnet och förutsättningarna för detta. Familjehemmet ska kontakta socialnämnden när det placerade barnet förorsakat skada som omfattas av hemförsäkringen och som familjehemmet önskar ersättning för. Den placerande nämnden kan då ersätta familjehemmet för självrisken.

Familjehemmen bör rekommenderas att själva teckna arbetsskadeförsäkring. Löpande premie för sådan försäkring räknas in i schablonen för omkostnadsersättningen.